часопис ариљске летње музичке манифестације

арлемм

Ариље лето у знаку музике

И ове године у Ариљу

Од 20. 07. до 03. 08. 2014.

ISSN 2334-8437

АРЛЕММ
Ариље лето у знаку музике

Издавач:
Удружење за ширење и подстицај музичке културе у Србији - МУЗИКУС

Главни уредник:
Дубравка Матовић

Интервјуе радила:
Бранкица Витоpовић
Дубравка Матовић

Аутори фотографија**:**
Тања Драшкић - Савић
Иван Николић
Душанка Поповић
Милош Надаждин
Небојша Бабић
Драгана Јовановић

Дизајн:
AvantGuarde design, Beograd

Штампа:
AvantGuarde Print, Beograd

Тираж:
5000

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

78

АРЛЕММ: Ариље лето у знаку музике: часопис ариљске летње музичке манифестације /главни уредник Дубравка Матовић. - 2013 (21.07-04.08.) - . - [Београд] (Маршала Бирјузова 11) : Удружење за ширење и подстицај музичке културе у Србији - МУЗИКУС, 2013 - ([Београд]: AvantGuarde design). - 26 cm

Годишње
ISSN 2334-8437 = АРЛЕММ. Ариље лето у знаку музике
COBISS . SR-ID 199234572

Уметност у покрету

АРЛЕММ – уметнички караван

У основи „АРЛЕММ – Уметничког каравана“ налази се идеја о покретној изложби уметничких фотографија насталих на АРЛЕММ-у 2010-2013, на отвореном простору, у центру града, доступна у природном окружењу за његове житеље. Караван фотографија осветљених сопственим малим рефлектором производи посебан утисак на посматраче, посебно у вечерњим сатима. Уз пратеће звучне инсталације и уметничке садржаје овакав уметнички караван креће се кроз 6 места западне Србије (Чачак, Пожегу, Чајетину, Златибор, Ивањицу, Ариље) и тако постаје чинилац у повезивању ових општина и продубљивању њихове међусобне сарадње.
Наша жеља је да класична музика постане глобална и дубока реалност у земљи. МУЗИКУС, удружење које је основало АРЛЕММ, настоји да ова врста уметности не буде приступачна само привилегованима, већ да постане једнако социјално право за све. Током изложбе се на гледаоце визуелно преносе моменти искреног дечијег изражавања, што ниједног посматрача не може оставити равнодушним. Тако се на новом нивоу рађа свест становништва о класичној музици и спонтано започиње дубока културна трансформација намењена читавом друштву.
Становништво добија могућност да посети јединствену, атрактивну изложбу у свом граду, нешто што до сада нису имали прилику да посете, а по угледу на велике светске културне центре. Фотографије настале током трајања АРЛЕММ-а представљају тренутак инспирације, лепо упаковани непоновљиви делић секунде који на сваког посетиоца оставља јединствен утисак, а то је управо порука коју овај уметнички караван настоји да пренесе.
Постављањем изложбе на отвореном указује се и на значај човекове природне средине, исказује поштовање према њој. Овакав смисао изложбе фотографија „ухваћеног тренутка“ током Ариљске летње музичке манифестације препознале су градске библиотеке и културни центри Златиборског округа, који су дали допринос да овај караван стигне до свог циља. Њихови представници поделили су своје идеје са нама.

>>34 стр.

У општој пролазности „уметност остаје да живи“

Наталија Младеновић свира клавир од своје пете године. Дипломирала је на Московском државном конзерваторијуму „Чајковски“, где је и магистрирала. Наступала је широм некадашњег Совјетског савеза, Немачке, Швајцарске, Бугарске, Француске, Данске, Хрватске, и притом заслужила бројне међународне награде. Сарађивала је са истакнутим светским челистима и виолинистима, наступала је и као солиста. Виши је уметнички сарадник за гудачке инструменте Факултета музичких уметности у Београду.
Наталија је члан породице Младеновић, члан МУЗИКУС-а од оснивања и један од педагога на АРЛЕММ-у од прве летње школе, па до данас.

Од самог почетка сте у пројекту АРЛЕММ, који у ову 5. јубиларну годину улази као званично најбоља нова манифестација према оцени Туристичке организације Србије. С којим сте мотивом кренули у овај пројекат и која је Ваша улога у њему?

Пре него што се родила идеја о АРЛЕММ-у, мој супруг и ја смо сваке године свирали концерте класичне музике у „Соколском дому“ у Ариљу, чији је организатор била Народна библиотека . То што је на нашим наступима из године у годину било све више публике мотивисало нас је да идемо корак даље. Тако је настао АРЛЕММ уз велику подршку Општине Ариље. Мој рад као проф. клавира са децом из Ариља и околине је био за многе од њих подстицај да упишу музичку школу.

Како се Ариље појавило у визији неколицине уметника окупљених у МУЗИКУС-у када је осмишљаван АРЛЕММ пројекат?

Породица мог мужа води порекло из Ариља, и после много година живота у Београду, веза са Ариљем се није прекинула. Прота Младен Младеновић је пожелео да ту његова деца и унуци имају парче родне земље у поседу, и тако је подигнута кућица крај Рзава, где сваке године проводимо већи део лета. Сада тамо долазе и праунуци проте Младена. Поред те емотивне и историјске везе са Ариљем, осетили смо жељу да што више људи упозна лепоту овог места и да му се одужимо својим стеченим знањем.

Цео концепт ове манифестације опстаје на великом ентузијазму уског круга људи, донацијама и талентованим полазницима. Зашто је битно да АРЛЕММ опстане и побеђује у трци с временом и економским изазовима?

Преносити знање је одувек био племенит чин. У данашње време сналажења живот тера људе да живе једним даном и тренутним потребама, све је постало за „једнократну употребу“. Важно је сачувати вољу и снагу, да се ради за нечије добро, а осетити задовољство од чина несебичног давања, а не узимања – то нас чини људима.

Уметност никада није била економски исплатива, али већ вековима она проналази начин да надрасте ситуацију и време. У чему је тајна?

Већина тога у животу је пролазно, као и сам живот, а то што је човек створио, надахнут инспирацијом и љубављу има непроцењиву вредност. Уметност остаје да живи и шири чар своје лепоте, уливајући у душе наду у победу добра над злом, чему је увек тежио човек.

Како се клавир нашао на Вашем животном путу?

Од раног детињства сам волела да певам, а мама, професор хармонике, је била мој први корепетитор, пратећи ме на клавиру. Имали смо пианино, и он је увек био ту, на дохват руке, да ми се нађе кад год пожелим, и временом смо се баш зближили!

Шта одликује врхунског пијанисту?

За мене је врхунски пијаниста исто што и врхунски глумац. Морате бити универзални, способни да пренесете било која расположења, да „дотакнете“ публику, чак иако се у тренутку наступа осећате другачије. Већ са првим тоновима које произведете музика мора да вас обузме и треба само да је следите. Другим речима, ваша личност треба да говори кроз доживљај туђих емоција које треба да постану ваше.

Преносити знање је одувек био племенит чин. У данашње време сналажења живот тера људе да живе једним даном и тренутним потребама, све је постало за „једнократну употребу“. Важно је сачувати вољу и снагу, да се ради за нечије добро, а осетити задовољство од чина несебичног давања, а не узимања – то нас чини људима.

Шта одликује врхунског музичког педагога?

Врхунски музички педагог је личност која, осим знања и школе, треба да поседује таленат психолога. Индивидуални приступ усмерен на што дубље разоткривање личности ученика пут је ка успеху. Знање и осећај шта треба рећи и у ком тренутку су од пресудног значаја. Пронаћи механизам да се убрза процес напредовања је сваки пут нови посао и другачији је са сваким дететом.

Као музичар и родитељ два успешна млада музичара сигурно имате много тога да пружите младима који се упуштају у свет музичке уметности. Који бисте савет најпре дали деци, а који њиховим родитељима?

Ми смо срећни ротитељи троје деце од 15, 12 и 3 године. Старија ћерка већ је озбиљно кренула путем професионалног бављења музиком, а син учи да свира гитару. Обоје су ове године добили прве награде на Републичком такмичењу. Најмлађи је за сада активан слушалац и извођач различитих мелодија које пева чим их чује два пута. Ћерка учи да свира виолончело код тате, мог мужа, што је за неке немогућа комбинација. Међутим, музика спаја различите узрасте и карактере, тако да је њихова сарадња основа њиховог пријатељства. Иако супруг не свира гитару, он вежба и са сином коме недостаје стрпљења да вежба самостално. То је сасвим нормална и честа појава, јер темперамент тера децу да се крећу, играју и често мењају активности. Вежбање захтева темељност и упорност – да истрајеш у томе шта радиш, чему се учи одмалена мало по мало. Млађег сина ћемо сигурно упознати са техником свирања неког инструмента, јер показује заинтересованост и надареност, а да ли ће деца постати музичари, то је њихов избор и живот. Важно је да им не ускратимо то знање које можемо да им пренесемо. Мислим да у овом одговору има савета и за децу и за родитеље.

Музика Вас је водила у многе земље, а да ли Вам је она помогла и да се интимно и професионално реализујете у Србији, будући да сте Рускиња?

Музика је повезала мог супруга и мене још за време мог школовања у Москви, музика ме је довела у Србију, где се осећам као код куће. Породица и посао су учинили да Београд доживљавам као свој једини дом, а руској школи ћу бити захвална свему чему ме је научила.

Публика мора да уђе у однос с великим делима

Јован Колунџија је наш најпознатији виолиниста, онај о ком смо учили у уџбеницима из музичке културе, а ког ћемо, захваљујући АРЛЕММ-у имати могућност да чујемо у Ариљу! Овај уметник, чије је звуке публика чула у преко 40 земаља, на неколико хиљада концерата, свира на виолини из 18. века, великог италијанског мајстора Гварнерија. Свирао је од 100 до 115 концерата годишње, а и данас је подједнако тражен. Разговарао је с нама у Центру лепих уметности Гварнеријус о наступима у највећим светским дворанама, али и томе зашто је одлучио да у свој распоред убележи и АРЛЕММ.

Најновија вест везана за Вас која је одјекнула у нашој штампи јесте Ваше чланство у Академији духовних посвећеника „Достојевски“. О томе се овде врло мало зна. Можете ли нам нешто више рећи?

Људи ме много питају о томе. Ни сам не знам више, сем што сам постао члан те академије. То ми је наравно драго, а референце су све оно што сам урадио до сада у животу. Добићемо неке задатке и неке теме о којима ће свако повремено нешто да каже или напише и то је у ствари наш допринос Академији, тако да ћу за једну годину дана моћи нешто више да Вам кажем о томе.

Гварнеријус (Guarnerius) центар постоји више од деценије. Коју мисију сте му наменили када сте га оформили? Који су то резултати Гварнеријуса на које сте поносни?

Простор никад нисам тражио, нити сам замишљао себе да улазим између четири зида и ту нешто креирам. Кад сам видео ово место, неком случајношћу пре 17-18 година, то је била пећина. Само су постојали зидови пуни влаге и у траговима коринтски излупани стубови, плафони без малтера. Био сам потпуно фасциниран лепотом простора, лепотом у траговима. Као да сте морали добро да се загледате да видите ту лепоту, јер је то било оскрнављено. Све је било толико болесно да је морало да се лечи. Требало је ући у реконструкцију, потпуно рушење свега и онда све из почетка. Све ово што сада видите је ново, тако што су рађени одливци на бази сачуваних елемената.

Идеја је била да се пре свега музичари окупљају, да се ту одржавају концерти, претежно младих. Овде су свирали и држали мајсторске курсеве разни уметници које сам ја некако успевао да доведем. Неколико стотина младих је већ прошло кроз Гварнеријус. Пошто са медијима имамо добру комуникацију, младим уметницима правимо и презентацију у медијима, да они осете шта значи један концерт у свом потпуном смислу, да се неки новинар интересује за њихову каријеру која је у почетку. То је велика подршка, и ветар у леђа, јер није лако данас свирати, морате да се бавите још понечим. Неопходна је и комуникација с новинарима да би Вас људи заволели и пожелели поново да раде нешто са Вама. Наравно, музичари су различити. Има оних којима то не пада тешко, има њих који то раде на силу, али то је све школа коју морају да прођу, да схвате ко су они у односу на очекивања која од њих имају новинари, публика или критика. Око 750 различитих дешавања у ових 13 година је овде реализовано, наравно претежно музичког садржаја, а прошле године смо постали и установа од националног значаја, што је за Гварнериус доста битно, иако нам ништа не помаже у смислу опстанка.

Школовао сам се на класичан начин и сви професори с којима сам радио оставили су неки траг и помагали ми у нечему, и Шерингов мајсторски курс у Мексико ситију, где сам дошао на његов позив, је можда најинтензивнији рад с неким који памтим. Веома је важно да човек осети тај квалитет и то горење обожавање некога и потпуно се предаје томе.

Више пута сте причали о посебној врсти духовног препознавања које сте имали са чувеним виолинистом Хенрихом Шерингом. Да ли сте некад доживели исто то, у обрнутом смеру, дајући упутства младим уметницима?

Јако лепо питање! Пре три године сам упознао једног младог виолинисту, зове се Јурај Ревич, са њим ми се то десило. Он је Рус, из Москве, живи у Бечу. Има 22 године сада. Упознао сам га кад је имао 19 или 20 година. Њему смо радили већ 3 концерта на Коларцу, а дошће опет у Београд да свира с радио оркестром. То је тако чаробан млади виолиниста и човек у исто време. Имамо фину комуникацију и неко прожимање, као уметника и као људи који се баве музиком. Та лакоћа разумевања у сваком смислу је мени веома лепа. Биће он овде редован гост. Публика га већ препознаје, воли га, па ће Коларац једног дана бити тесан за њега.

Шеринг ме је представљао као свог духовног сина, а он је био и остао божанство за мене, морам признати. То је једна чаролија у интерпретацијама Баха и Моцарта коју, у ствари, нико, од када постоје виолинисти, није достигао. Он је задужио ове ауторе својим интерпретацијама. Школовао сам се на класичан начин и сви професори с којима сам радио оставили су неки траг и помагали ми у нечему, и Шерингов мајсторски курс у Мексико ситију, где сам дошао на његов позив, је можда најинтензивнији рад с неким који памтим. Веома је важно да човек осети тај квалитет и то горење обожавање некога и потпуно се предаје томе. Оно што каже то

је аксиом, не проверава се. Човек који је толико испред многих, може само да Вам буде узор, не само у том времену, него и дан данас.
Сад се ја дивим овом младом виолинисти Јурију Ревичу, и он се диви мени. То је фантастичан осећај. Увек ме зове да радимо заједно. И радили смо већ овде у Гварнеријусу. Тај међусобни осећај љубави и блискости између нас је као однос оца и сина. Да имам сина, волео бих да је као он.

Ви сте један од оних уметника са којима није лако заказати концерт, јер сте тражени. Зашто сте одлучили да дођете у Ариље? Публика која Вас очекује није имала много прилике да стекне искуство са врхунском класичном музиком. Хоћете ли томе прилагодити репертоар?

Занима ме да то живи и да буде што јаче. Искрено, нисам знао за овај фестивал, а за Ариље знам само да постоји. Наталија Младеновић и њена фамилија, имају драгоцену потребу да у крају из кога потичу остваре нешто што тамо до сада није постојало, да отворе у тој средини још један поглед у нешто до тада непознато. А они су врхунски музичари. Знам Наталију и преко ње је то мени све некако блиско. Наталија је чудо од пијанисткиње. С њом сам свирао на неколико концерата, на Коларцу у Београду, и то је највише што се може пожелети од сарадника. Кад ми је она рекла за овај фестивал који се развија, и који ће, ја се надам, сваке године бити све јачи, прихватио сам.
Наравно, волим да видим и тај део света за чију сам нетакнуту природу и Рзав чуо негде на телевизији. Желим то да похвалим, јер та вредност, природа која није угрожена, не сме да се уништи. Тако драгоцених ствари је све мање у свету. Људима се све више ускраћују пунктови у којима је природа права, чиста, она у којој сањамо да се нађемо, а Србија их има неколико и надам се да ће овај пункт остати нешто драгоцено. Провешћу неколико дана да доживим Ариље, не само на бини на којој ћу свирати, него ћу се и прошетати.
Дуги део концерта биће ближи публици, а први део ће бити озбиљан, јер публика мора да уђе у однос са тим великим делима, а да ли је то Бах, или Моцарт, или Бетовен видећу. У другом делу могу бити неке филмске нумере, нешто што сам већ свирао с Камерним оркестром „Гудачи св. Ђорђа“.

У својој богатој каријери свирали сте на различитим позорницама, од свог првог концерта на кухињском столу, преко концертних сала, великих дворана, и цркава. У чему је драж наступа на највећим светским сценама, на пример у Карнеги холу у Њујорку, или дворани „Чајковски“ у Москви?

Има више димензија: само сазнање да су кроз те дворане прошла највећа имена светске музичке сцене, и да у њих долази фантастична публика, као и да таквих дворана има неколико у свету. То може бити изузетно инспиративно. Ти наступи се памте читав живот. За њих се посебно припремате. Сви воле да кажу да им је сваки концерт значајан, и ја се трудим да свирам увек добро, али када направите договор с менаџером да свирате у једном оваквом простору, онда имате другачији однос према том наступу. Покушаћете да дате више него што сте икад пре успели на било којој сцени. То је оптерећење, наравно, а оптерећења у музици нису добра, често се могу окренути као бумеранг, па се мало саплетете ако себи поставите превелики задатак. Ове дворане имају најбоље могуће услове за свирање, такав квалитет акустике да се с 3000 људи испред Вас звук потпуно исто чује на сваком месту сале. То је простор који је рађен 100 или више година уназад и незамисливо је да су људи такав простор реализовали. Данас се са безброј апарата, од нових материјала праве нове дворане, оне и не личе више на оне старе 100 и више година. А квалитет акустике у њима најчешће само личи на оно о чему сањамо.

Дубравка Матовић

Време је да разменимо ноте које „живот значе“

Лена Ковачевић, млада уметница природног талента и лепоте, својим понашањем у јавности заузела је посебно место на нашем медијском небу. Разоружавајућим осмехом и атрактивном музиком од првог момента освојила је публику и у реалност, у домове слушалаца различитих генерација донела дах уметности. Овог лета Лена ће, сигурни смо, освојити Ариље, захваљујући организаторима АРЛЕММ арт фестивала!
Лена Ковачевић је дипломира џез певање на престижном Музичком конзерваторијуму у Амстердаму. Снимала је, наступала и учествовала у многим пројектима музичара из Србије, региона, са свих страна света, уз многа славна „имена“ и најбоље оркестре. Чули смо је у филму „Професионалац“, где је певала с Бајагом, пратили њено жирирање у емисији изузетне гледаности „Први глас Србије“.
Тренутно је актуелан њен други албум „Сан“ чију је насловну нумеру написао и поклонио ћерки њен отац, књижевник Душан Ковачевић.

После школовања и рада у иностранству схватили сте да желите да се вратите овде. Шта је то што Вас осим породице веже за Србију? У чему је она инспиративна за уметнике?

Београд је град који волим, као и Србија која заиста није „једноставна“ за живот, али јесте лепа на свој начин, жива. Волим дух нашег народа, недостајале су ми оне „ситне ствари“, неке занимљиве карактерне особине нашег народа, које, када живите у Србији, можда могу постати понекад и напорне, али без њих, живот у иностранству, мени, био је помало празан и једноличан. Енергија коју овде осетим, јесте инспиративна. Београд је моја база, а волела бих да у будућности, границе за рад не постоје. Корак по корак, уз Божију помоћ наравно, идем ка томе.

Ваш нови албум „Сан“ изазива позитивне реакције публике различитих генерација, то је музика коју људи слушају јер им прија. Шта је све неопходно да би настао један такав албум?

Верујем да свако ко покушава у ово време да се бави нечим што није превише „комерцијално“, или некако окренуто ка укусу масе, зна шта значи покренути један овакав пројекат. Уложен је велики труд, заиста сам са пуно љубави осмишљавала сваку коцкицу мозаика овог албума и веома ми је драго што је наишао на дивну и велику пажњу слушалаца. Имала сам диван тим људи, Иван Илић је сјајан музичар и диван аранжер, а ту је екипа мојих музичара са којима годинама сарађујем.

Живот уметничком делу дају стваралац/извођач с једне стране, и публика, с друге стране. Да ли је аплауз једино мерило успешног наступа? Чиме мерите свој успех на позорници?

Аплауз публике свакако да доноси једну посебну сатисфакцију, међутим, сматрам да човек не сме да превише „чује“ аплауз, да га воли и тежи аплаузу, јер верујем да ту ишчезава сваки искрени додир са самим собом, са оним што радимо, а пре свега - разлогом зашто се бавимо тиме. Мерило успеха морао би бити искрен одговор у себи самом колико је добро нешто што радимо, где постоји простор за напредак и шта је оно што смо постигли. Дивна Монсерат Кабаље рекла је да је „почетак краја“ за једног уметника оног тренутка када почне да верује ономе што јавност говори, и позитивно, а и негативно, што ми се веома допало и често се тога сетим.

Живимо у времену у коме су понекад неопходни компромиси јер је тешко време у сваком смислу, али један од мојих циљева је да наставим да се борим, на начин на који могу, а то је музиком.

Колико је тачно да је квалитетна музика резервисана за музички едуковану публику? Шта је потребно слушаоцу (музичком понудом збуњеном) да би осетио квалитет?

Музика служи за буђење лепих осећања, а то није нужно повезано са образовањем. Увек уметност нађе пут до свог слушаоца/читаоца/гледаоца. Свако од нас има свој лични укус, али се доста тога обликује кроз породицу, друштво и медије. Ако је у медијима, у такозваном „prime time“ термину присутна одређена музика, онда ће се тај жанр више слушати, и одувек је било тако.

У којој мери је детињство, начин на који га проводимо, доживљаји које остварујемо, књиге које читамо, људи које срећемо... током њега битно за оно у шта израстамо? Шта је неопходно да се талентовано дете развије у плодног уметника?

Често размишљам о томе шта бих саветовала родитељима чија деца желе да се баве музиком, јер сам и сама у тој материји од кад сам постала родитељ. Свакако, право образовање, прави људи, права средина, прави професори, добри међусобни односи. Потребно је много вере и стрпљења, труда, рада, сати вежбања, али пре свега чини ми се, добра енергија и велики ентузијазам. Треба све „кризе“ прегурати, све страхове и несигурности, на све гледати са позитивне тачке. Онда заиста верујем да уз праву подршку можемо имати добре музичаре пред собом.

Реч је о два различита уметничка вида у којима се исказујете Ви и Ваш отац Душан Ковачевић, али обоје поред талента имате способност да будете актуелни у свом времену и да оно што радите буде доступно масама, а ипак да задржи квалитет и дугорочну актуелност. Где је пресек скупова онога што чини јавни живот и уметност?

Верујем у то да уколико се бавимо нечим искрено и са пуно љубави и уложене енергије, онда сасвим сигурно, одређен број људи, једноставно, мора за то и да сазна, добре ствари се не дају сакрити. Знаће комшија, знаће фамилија, сазнаће пријатељи, познаници, а затим и остатак света, публике којој се обраћамо. Мислим да је исто у свакој професији којом се неко бави са пуно страсти, и цела борба уметности данас, чини ми се, јесте да она преживи, да квалитет сачувамо, а пронађемо начин да оно што радимо чује још неко осим наше „уже фамилије“. Како остати доследан ономе што бранимо и волимо, а прилагодити укусу публике, то је сигурно једна од тајних вештина којој се онај ко се бави уметношћу посветио за цео живот на неки начин.

Имали сте прилику да непосредно посматрате и слушате, као и да оцењујете, потенцијалне звезде у шоу програму „Први глас Србије“. Шта је оно што талентоване младе људе дели од могућности до испуњења сна?

Искрено, не знам шта су све њихови снови, музички, животни, професионални. Оно што је заиста битно јесте да се музички образују, да теже ка томе да буду своји и другачији, да знају који је њихов музички стил, и да буду упорни у жељи да се баве музиком.

Који је то стваралачки циљ за којим идете?

Трудим се да се бавим искључиво музиком коју волим, и да музика увек буде приоритет, звук који волим, који је мени близак, он онда проналази и свој неки пут до слушалаца на неки прави начин. Живимо у времену у коме су понекад неопходни компромиси јер је тешко време у сваком смислу, али један од мојих циљева је да наставим да се борим, на начин на који могу, а то је музиком.

Како Вам се допада концепт „АРЛЕММ летње школе“?

Заиста сам искрено одушевљена са свим оним што сам сазнала везано за АРЛЕММ летњу школу, као и саме предаваче и уопште иницијативу коју ова школа има. То је оно о чему сам говорила у претходном питању, то је прави правац, квалитет ка коме треба да стремимо.

Шта очекујете од „ АРЛЕММ арт фестивала“?

Верујем да ћемо се сјајно провести, дружити и разменити ноте које „живот значе“, а најважније, пружити публици и најмлађима прилику да чују неке нове песме, и нека нова музичка размишљања.

Дубравка Матовић

АРЛЕММ као суштина Ариља

Већ годину дана Ариље је за мене једнако АРЛЕММ. Када сам добио позив да се укључим у ову „причу“ нисам имао представу о чему се тачно ради. Знао сам да је реч о музици и талентованој деци, али нисам ни претпостављао о како префињеном концепту је реч.

Припремајући се за рад на фестивалу откривао сам нове димензије АРЛЕММ-а, а затим сам и сам почео да осећам јачину оптимизма и талента које овај фестивал одашиље. Какву позитивну енергију носе учесници и творци ове музичке приче сазнао сам тек када сам стигао на лице места - у Ариље, крај Рзава. Предамном се наједнои исписала прича о уметничкој породици која је из љубави према граду из кога потиче, због пожртвованости својој професорској професији, али и зарад општег добра на вишем нивоу, одлучила да сва своја знања и умеће уложи баш у АРЛЕММ. Само зато да би оживели један заборављени крај Србије, а уједно свима пружили прилику да осете класичну музику! Чланови породице Младеновић око АРЛЕММ-а су окупили не само становнике Ариља и младе жељне нових знања, већ су формирали читаву базу људи посвећених овом пројекту и тако учинили да се током десетак дана, у једном српском градићу, окупе најбољи професори, музичари и стручњаци из различитих области уметности и науке о музици. Искористио сам реч „концепт“. Управо то је прави израз који осликава смисао АРЛЕММ-а, јер када говоримо о овом фестивалу, причамо о симфонији љубави и сазнања, природе и музике, талента и искуства. Један овакав концепт битан је у најширим оквирима за све нас. Он је тај који може да пробуди нашу љубав према уметности и музици. АРЛЕММ је уједно и јединствени културни образац како треба развијати културу једног народа на микроплану, који ће се затим, кроз континуитет у постојању, преносити на шири план и формирати свест једне популације.

На самом почетку било је јасно да ће само упорношћу и пожртвовањем оваква замисао једино и успети. Опстати под тешким теретом неверице, бирократских захтева и немања средстава за културу, сигуран сам није било лако, али визија коју је породица Младеновић на самом почетку имала била је јасна. Она се огледала у мишљењу да је класична музика једнако право за све, а када су Вам стремљења јасна и племенита, а одлучност чврста, плодови мукотрпног рада сигурно ће стићи, а визија ће постати стварност. И заиста, ти плодови из године у годину пристижу кроз младе чије је интересовање за овај догађај све веће, не само да АРЛЕММ-у приступе као полазници курсева, већ и као фестивалска публика, а затим и волонтери. Реч је о пројекту који подједнако припада свима који се на њему осете добродошлим, због бесплатног карактера његових садржаја, предавања, јавних часова, концерата, изложби, али идејно овај пројекат је власништво оних који су загледани у будућност осмислили величанствени АРЛЕММ и усудили се да га остваре. Потврда његовом квалитету стигла је и у виду награде „Туристичка слагалица - за најуспешнију нову манифестацију Србије“.

Током АРЛЕММ-а знање и искуство најбољих професора и уметника преноси се на оне најмлађе који имају 5 или 6 година. После две недеље, колико траје ариљска летња музичка школа, полазници курсева, иако пре тога можда и нису имали прилику да се сусретну са инструментима и нотним системима, спремни су да одсвирају свој први концерт. На тај начин добијају прилику да се на најинтимнији начин сусретну са уметношћу и прихвате њену лепоту као неопходност свачијег живота. Свуда на свету постоје мајсторски курсеви на којима се надограђују полупрофесионалци, док АРЛЕММ кроз своју школу ствара неке нове младе музичаре, који ће можда једног дана постати истински виртуози.

Ове године АРЛЕММ ће у Ариљу оживети по пети пут, а грандиозни АРЛЕММ арт фестивал, по други пут. Трајање саме манифестације јасан је показатељ њеног квалитета, а интересовање говори о томе колико је њен концепт пријемчив публици и учесницима. И заиста, постоји ли ишта лепше од тога да сусрет са квалитетном, уметничком музиком доживите у нетакнутој природи, каква је она на Уском виру, на обали Рзава? Уметност, смештена у природно окружење, чини се ближом и доступнијом становништву ариљског краја. АРЛЕММ публику не ангажује само на емотивном и естетском нивоу, већ развија и њихову еколошку свест. Стављајући музику у функцију природе буди свест о њеној лепоти, а затим публици и полазницима АРЛЕММ-а скреће пажњу на значај очувања животне средине.

Сама локација Ариља довољно је атрактивна да овај град, уз мале напоре, постане прави туристички драгуљ овог дела наше земље. Томе погодује и близина битних туристичких и регионалних центара, а АРЛЕММ као манифестација доприноси садржајима који су неопходни за развој једног туристичког центра. Природне лепоте овог краја, Ариљу су већ дале могућност да постане атрактивна туристичка дестинација, али му је недостајало садржаја да на више нивоа привуче посетиоце. Дакле, форма је већ постојала, а АРЛЕММ је Ариљу дао суштину.

Марко Спалевић

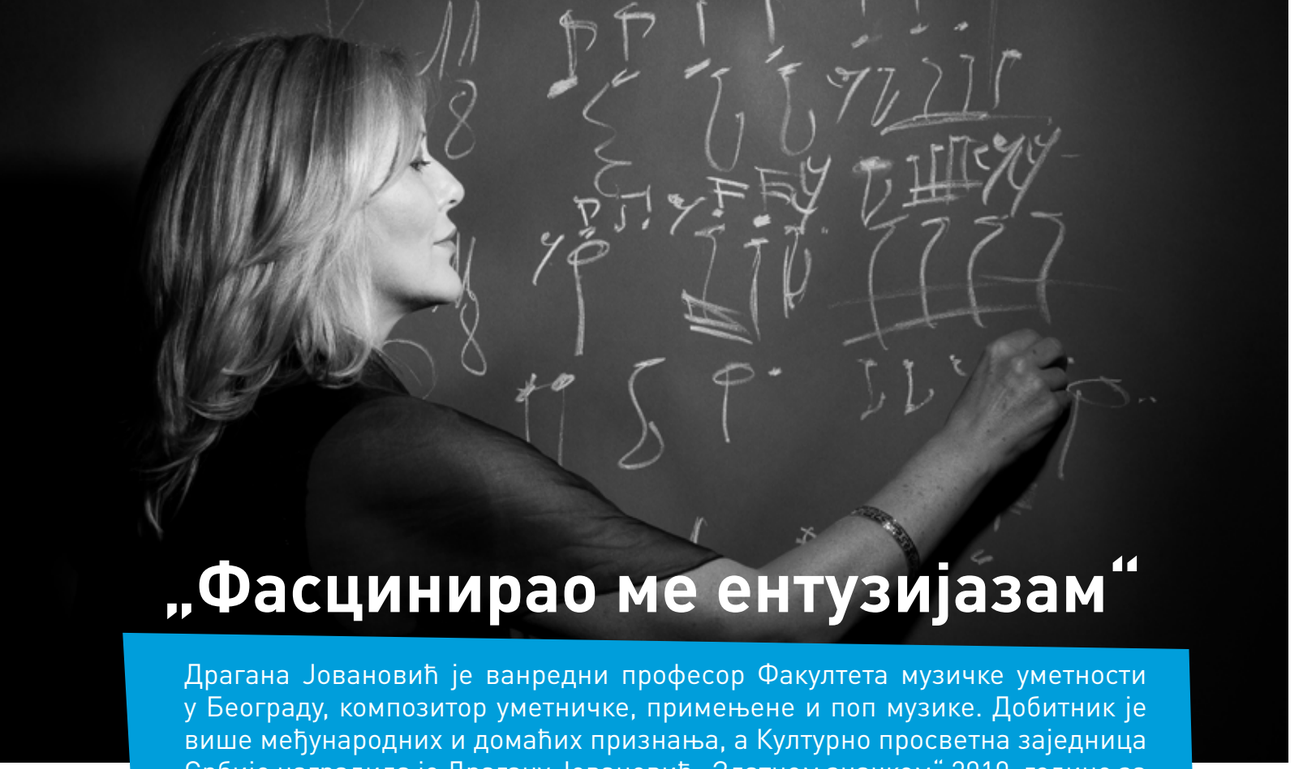

„Фасцинирао ме ентузијазам“

Драгана Јовановић је ванредни професор Факултета музичке уметности у Београду, композитор уметничке, примењене и поп музике. Добитник је више међународних и домаћих признања, а Културно просветна заједница Србије наградила је Драгану Јовановић „Златном значком“ 2010. године за трајни допринос култури државе Србије. Свој крајњи уметнички циљ овако дефинише: „Желим да моја музика допринесе миру у свету и интергалактичкој хармонији“. Осмислила је и предавање намењено младима, које има намеру да популаризује класичну музику, образује нову генерацију њених слушалаца и љубитеља широм земље, и тако допринесе децентрализацији овог музичког жанра. Предавање „Како слушамо музику“ биће одржано и током АРЛЕММ-а 2014.

Ваш сајт, на коме презентујете своју професионални музички рад, одише креативном и животном енергијом, љубављу према људима, али према животињама – истакли сте фотографије са псима, кућним љубимцима. У том животном концепту, музика је узрок, последица, обоје, или нешто сасвим друго?

Тачно сте то приметили, да, музика је саставни део свега - пре и након свега. Живим са музиком и уз своје кућне љубимце. Животиње имају специјално место у мом животу. Уз њих се човек осећа боље, живље и потребније. Они су искрени пријатељи и у многоме подсећају на малу децу чисте душе, жељне сазнања, спонтану и неискварену. Подсећају ме на речи Душка Радовића о деци: „Топла су као живот, миришу на живот, терају да се живи.“ Тако и моја музика жели да живи, а трудим се и да мирише и буде топла као живот.

Шта бисте нам као композитор рекли, како настаје музика?

Све може бити иницијална каписла. Свака ситуација, емоција, слика. Постоји општеприхваћена романтична заблуда да стваралаштво (композитора, сликарима..) инспирација и уметност „падају на памет“. Тачно је да је за музику неопходно имати таленат и идеју, али иза свега стоји огроман рад. Тај рад не бих назвала „мукотрпним“, што је уобичајена флоскула, већ пре – плодоносним. Ако само чекате да вам нешто „падне на памет“, можете само очекивати да вам падне саксија на главу.

Стварате музику различитих жанрова: уметничку, примењену (филм, позориште) и поп. У каквом су односу уметничка и поп музика, уметност и поп култура?

Утицај медија у савременом свету је немерљив. Зато и постоје опречна мишљења о популарној музици као *a priori* неквалитетној, што није тачно. Постоји велики број квалитетних дела поп културе – зато постоји и поп-арт. У савременом свету се границе између популарне и уметничке музике постепено губе.

Када је реч о примењеној и популарној музици коју компонујете, којих се принципа придржавате?

Квалитет пре свега и одговарање задатку. Наиме, примењена музика подразумева да треба направити музику које се „примењује“ за филм, театар, рекламе...Циљ такве музике је да подржи намеру видео аутора и да допринесе утиску онога што је представљено гледаоцима. Ако у неком филму не гледате филм, него вам сва пажња оде на музику, таква музика најчешће није испунила очекивања и није добра. Са друге стране, многи пропусти у драматургији (нпр. у филму) се могу „доправити“ музиком.

Да ли је уметничка музика заиста нешто што је далеко од обичног човека и од малих места у провинцији? Ко музику може учинити подједнако доступном свима?

Уметничка музика јесте у многим местима удаљена од обичних људи. И то не само у мањим, већ и у великим градовима. Разлози су многоструки. Образовање и приближавање уметности генерално, посебно музике, потребно је од малих ногу. Ако се у вртићима пуштају песме које не одговарају дечијем узрасту; ако у основним школама не пуштате деци музику на примерен начин, него их малтретирате стварима које су за њихов живот непотребне и тражите да одговоре захтевима која су примерена за специјализоване музичке школе; оцењујете их лошим оценама јер им је то, реално, претешко – тада та деца замрзе и наставнике, и наставу музичког - и заувек су изгубљена као потенцијална публика на концертима. А музика треба да буде повезана са уживањем. Уживање је у слушању, свирању, вежбању инструмента, у компоновању иако је, као што сам већ и рекла, за све потребан велики труд.

Заузели сте активистички став према децентрализацији уметничких музичких догађаја и осмислили предавање које ће средњошколцима приближити ову врсту музике. Зашто је потребно едуковати публику? Какве предиспозиције публика мора да има пре одласка на концерт?

Не постоје људи „без слуха“ (наравно, осим заиста глувонемих особа). Све се може научити. Главни циљ ми је да доведем публику на концерт, да их заинтересујем за оне сегменте које могу чути, да имају очекивања и свој суд о томе. Нажалост, ипак је највећи број културних дешавања везан за Београд, Нови Сад, Ниш...и у данашње кризно време је и потенцијалним слушаоцима тешко да оду на концерт из финансијских разлога. Али, нису само финансије у питању. То је стање свести. Сведоци смо великог броја посетилаца EXIT-а, концерта неке рок-групе из иностранства или Фестивала трубе у Гучи, и поред високих трошкова које одлазак на такав догађај изискује... а не сећам се када је неко прешао 200км и платио карту да би присуствовао концерту нпр.Немање Радуловића, Стефана Миленковића, Александра Маџара..који су заиста светске звезде. Управо зато је потребно едуковати публику. Није потребно да свако ко крене у музичку школу буде музичар. Ако након тога постане редован слушалац, задатак педагога је већ испуњен.

АРЛЕММ летња школа и АРЛЕММ арт фестивал учинили су велики корак за „зближавање“ овог региона са класичном музиком и пружили шансу талентованој деци удаљеној од музичких школа да закораче у свет уметности. Коју врсту подршке треба пружити овом пројекту?

АРЛЕММ-у је потребна велика подршка у финансијском смислу од стране разнородних финансијера, јер је то фантастичан пионирски подухват. У Ариље су долазили и долазиће уметници које је врло тешко ангажовати и на великим и познатим манифестацијама. Поред финансијске, потребна је и морална подршка људи који имају утицаја на младе. Они, као и родитељи деце, треба да се сами ангажују у личном односу према уметности дајући им пример. Узалудан је труд уколико дете има сјајне професоре, иде са одушевљењем на часове и концерте, а, са друге стране, не добија подршку родитеља и друштва, који ће га „минирати“ ниподаштавањем или наметањем неквалитетне музике по кућама или местима за окупљање.

Који је то Ваш лични подстицај био да остварите сарадњу са АРЛЕММ-ом и одржите предавање у Ариљу?

Стицајем породичних околности долазим годинама у Ариље и мислим да ми је прилично јасна дугогодишња уметничка „учмалост“ овог места. Фасцинирао ме је ентузијазам породице Младеновић, који су, иако градска деца и музичари са сјајним, успешним каријерама, нашли снаге и времена да се посвете оваквом несвакидашњем пројекту.

Модерна традиција

Јединствени Слободан Тркуља, уметник који надраста све врсте класификација и на савршен начин имплементира нашу традицију у савремени начин живота (или обрнуто – савремени начин живота у традицију) одржаће концерт и неколико предавања у Ариљу. Тркуља, налик јунаку из неке научнофантастичне саге, исконског сензибилитета и футуристичке фризуре, обележиће овогодишњи АРЛЕММ, али и прекретницу коју је најавио у историји ове музичке манифестацију, у коју не сумња.

Као музичар, композитор и вокал познати сте широм света, поштује Вас велика публика на више континената, али и колеге уметници, а Ви ипак стварате на нашој традицији. Да ли то значи да је музика универзални језик, или само још један од језика насталих у причи о Вавилонској кули?

Музика је универзална, комуницира на нивоу емоција, на неком прајезику, Божјем језику и представља нешто што је свим људима блиско. Где год да смо били, у Кини, Европи, Азији..., било где кад смо певали на српском, боју, звук и емоције, које су карактеристка нашег народа, једноставно су осећали и није било проблема у комуникацији. Свака традиција има своју боју. Мислим да се кроз музику огледа душа народа и да ми није потребно да разумем португалски како бих разумео шта Мариза пева.

Како сте се као младић уопште срели с нашом народном традицијом? То је нешто што није било модерно ни у то време?

То у моје време уопште није било модерно, поготову кад са гајдама дођеш у гиманзију препун ентузијазма и хоћеш нешто да им одсвираш и они те гледају „бело". Још од малих ногу, кад бих чуо неке поп, рок или класичне композиције, рецимо Рахмањинова, питао сам се како би звучале са гајдама? Ту је цео оркестар који свира једно савршено дело, а ја помислим: „Кад бисмо још гајде додали, онда би баш било савршено." (смех) 1997. сам оформио групу Балканополис и све те идеје претворио у дело. Свирамо поп рок симфо музику сами или у пратњи оркестра и гајде су нашле своје место.

Окупити младе људе на овај начин, са симболичном финансијском подршком, је малтене апсурд који нема логике. Међутим, кад сам упознао људе који га организују схватио сам да је количина ентузијазма код њих уствари та која надомешћује велику празнину у смислу озбиљне институционалне подршке која би ту требало да постоји.

Гајде сте почели да свирате са 12, 13 година. Како је уопште до тога дошло?

До тога је дошло једном „великом забуном". Почео сам да свирам кларинет са 11 година и после годину дана професор ме је питао желим ли да свирам у оркестру. Одмах сам замислио неку дечију филхармонију и себе за својим пултом са нотама како свирам класичне композиције. И наравно, одговорио сам да бих волео, па ме професор послао у једно локално културно уметничко друштво у Новом Саду. Кад сам тамо ушао у првом моменту сам рекао да је дошло до неке грешке и да морам да идем кући! Замолили су ме да останем, кад сам се већ ту нашао, да се дружимо, мало да чујем шта свирају. У једном моменту су почели да свирају наше традиционалне мелодије с југа Србије, из Македоније, са Косова и то је била љубав на први звук. Одмах сам извадио кларинет и почео да скидам мелодије „на уво". Било ми је довољно малтене само једном да их чујем и да их никад не заборавим. То ме прати и дан данас, па водим рачуна којој се музици излажем.

Следећих 10 година сам учио и свирао, на кларинету, па касније и на фрули и гајдама.

Да ли мислите да се то догодило случајно, верујете ли у случајности?

Не, Господ је највећи режисер који постоји, само што глумци углавном не знају сценарио и улоге које су им додељене. Тако је морало бити.

Свирате неодређени број инструмената, око њих 15. Како долазите до старих инструмената, уопште до сазнања о њима, али и до њих самих? Ко су ти људи који још увек знају како се они праве?

За сваки инструмент постоји посебна прича, али у суштини горепоменути режисер некако удеси да инструменти нађу свирача. Највећи број инструмената које свирам нисам купио у продавници, већ су буквално дошли до мене. Гајде су биле купљене и намењене не знам коме, па кад су схватили како ми прсти раде, донели су ми их да их пробам. Одмах смо се разумели и оне су и дан данас код мене. Нешто занимљиво се догодило у Софији прошле године када сам одлучио да купим још једне гајде: продавац је питао мене да му продам своје. Испоставило се да су раритет. Правио их је један чувени мајстор који се упокојио и од осамдесетих година те гајде се више не праве. Рекао ми је да их они у Бугарској плаћају златом, али ми није пало на памет да их продам. То ми је употпунило уверење о инструментима који проналазе свој пут до човека који ће их свирати. Неке инструменте можеш да пустиш да прођу, неке не. То је као када сретнеш љубав свог живота и не желиш да та особа оде. Први кларинет ми је отац купио у Чехословачкој и прошверцовао из земље. Сваки инструмент који свирам има своју животну причу о доласку и упознавању са мном.

На концерту који сте имали приликом прославе Миланског едикта имали сте и кратка историјска предавања о инструментима и контексту у ком су се користили. Због чега сте мислили да је то битно?

Било је битно због тога што је реч о цару Константину и Миланском едикту који је донео слободу исповедања хришћанске вере. Деловало ми је да људи нису сигурни колико то има везе са нама. Чак је било приче да је цар Константин Србин зато што се родио на територији данашње Србије, али то није тачно, нити је битно у том смислу. Главна спона је духовна и културна, јер ми смо, као народ који је прихватио источно хришћанство, и културолошки и духовно били део једне велике источнохришћанске цивилизације. Колико је народ утицао на црквену музику, толико је и црквена музика утицала на народну. Много тема и много мелодија које имамо у црквеној музици налазе се и у традиционалној, како нашој, тако и у многим другим. То је један круг који нема почетак и нема крај, једна прелепа целина. Било ми је важно да све те теме које сам компоновао буду засноване и на духовној и на нашој световној традицији. Поред толико информација имао сам потребу да макар делић људима испричам, како бих им макар мисли упутио у одређеном смеру и заинтригирао их одређеним информација, нпр. о јерменском дудуку, инструменту старом неколико хиљада година, за који се прича да је инструмент којим је Ноа позивао људе на своју барку. А опет читава прича о Ною и барци је прича и о позиву Христоса да будемо део његове цркве, која је брод спасења. Имао сам потребу да причам између нумера којим делом историје сам био инспирисан да напишем одређену композицију, јер људи имају делимичну, искривљену слику ствари које су нама историјски поприлично битне, јер нас чине овако специфичним народом.

Ариљцима је веома значајно што ћете наступити на АРЛЕММ-у. Шта сте препознали у концепту ове летње школе?

Са постојањем АРЛЕММ-а упознат сам у оном моменту када сам добио позив од Драгутина и кад су ми рекли шта се тамо дешава. Онда је уследио разговор и буквално једна фотографија ми је била довољна – девојчица која свира чело на столичици негде у природи. Тај концепт постоји у напредним земљама свуда у свету, али нисам знао да се дешава и овде код нас и био сам одушевљен ентузијазмом људи који су ме звали. После минут разговора смо већ прешли на „ти", и причали као да се знамо сто година. Драго ми је да таква врста ентузијазма постоји, поготово код људи који су толико добри музичари и професори, толико посвећени свом инструменту да желе то да пренесу и младим генерацијама и пре свега развијају њихову љубав према музици. Још једно ми се свидело у интервјуу који сам прочи-

тао: да није нужно да ти млади полазници буду, како су навели, тренирани да постану професионални музичари, него је веома важно што ће им, чиме год да се буду бавили у животу, то искуство, тај додир са музиком бити значајан, јер музика оплемењује човека, развија интелигенцију, когнитивне способности, развија креативност, личност сазрева на један врло посебан начин. Такве личности и карактери ће после сигурно бити успешнији него људи који нису имали додира са музиком. Музика је сила и оног момента када је примиш у себе и када је осетиш, даје ти невероватну снагу, утиче на самопоуздање.

Поред концерта, одржаћете и предавање?

Направићемо неколико, како се то популарно зове, мастер класова, где бих своје искуство и своје знање везано за традицију, за импровизацију, будући да сам магистар џез музике, пренео и на те младе људе и понудио им другачији поглед и начин размишљања о томе како музика може да се ствара. У исто време волео бих да један посебан час одржим везан само за наше традиционалне инструменте, начин свирања, традицију свирања, зашто су битни...

Колико је АРЛЕММ потребан нашој земљи?

АРЛЕММ и такав концепт учења је потребнији него било шта што се тренутно дешава на музичкој сцени из простог разлога што је то битка за младе људе коју ми водимо против мејн стрима, против затрованих медија и неквалитетне музичке сцене која је преплавила ову земљу. Овакви и слични догађаји требало би да су на телевизији непрестано, а Ви немате прилику уопште да их видите. И пошто Срби воле да иду у хајдуке, мени је ово чиста хајдучија. Диверзанским методама, по шумама и горама обучавати младе људе како да свирају и негују љубав према музици. (смех) Окупити младе људе на овај начин, са симболичном финансијском подршком, је малтене апсурд који нема логике. Међутим, кад сам упознао људе који га организују схватио сам да је количина ентузијазма код њих уствари та која надомешћује велику празнину у смислу озбиљне институционалне подршке која би ту требало да постоји. Схватам и као лични позив, не само то да учествујем на АРЛЕММ-у, него и да помогнем са својим кругом пријатеља, људи који би евентуално могли да увеличају тај догађај у смислу подршке, спонзорства, медијске презентације. Врло је важно да млади људи буду у прилици да дођу у контакт са музиком. Мислим да је АРЛЕММ једна музичка оаза која ће годинама само расти и прерастати у стожерник културног музичког живота овде код нас.

Шта је Ваш лични уметнички циљ?

Мој лични уметнички циљ се остварује већ дуги низ година. Сећам се, док сам још био у гимназији, да нису постојале песме са гајдама које су свима познате, неки хитови које сви знају. Постојала је једна једина поп рок песма „Липе цвату" где је Пеце Атанасовски одсвирао тему. Пошто их није било, одлучио сам да ћу их направити.
Формирањем групе „Балканополис" 1997. године и првим концертима које смо имали на ЗК-у, та врста традиционалне музике је почела да цвета и започели смо ново поглавље у нашој традицији. Након концерата које сам имао са великим оркестрима, сада је нормално да имамо гајде које се свирају уз филхармонију и друге оркестре барабар са осталим инструментима и жеља ми је била да се та музика популаризује. У једном моменту, мејнстрим ју је назвао етно и постала је као једна врста моде са којом су многи кокетирали. Та реч ипак не дефинише оно што ми радимо и мислим да је модерна традиција прави назив. Мој циљ је да се Срби врате својој правој традицији у којој имамо непарне ритмове, грлено певање, византијске напеве, четири различите врсте гајди, што немају ни Шкоти, ни Ирци, ни Келти у Француској, нити у Шпанији... Они имају по једну, евентуално две врсте гајди. Чињеница је да су гајде више наш традиционални инструмент него фрула, труба, да не спомињен народњаке који се тренутно појављују. Срећан сам што сам, због снимања албума Балканополис у студију Питера Гебријела, био у прилици да сарађујем са продуцентима који су добили Греми награде. Били су одушевљени нашим звуком и тиме што после дуго времена чују нешто ново и другачије. Пројекат „Краљевство Балканополис" урадио сам уз учешће Метропол оркестра са византијским појцима, традиционалним инструментима и то је, колико знам, први снимак на ком су гусле укомпоноване у поп песму уз пратњу гудачког оркестра. Срећан сам што видим да је та музика општеприхваћена као нешто лепо што карактерише Србију.

Дубравка Матовић

Тркуља тренутно снима песму за помоћ поплављеним подручјима на којој гостују великани светске сцене као што су фадо дива Мариза, Метропол оркестар из Холандије, Пелагеја из Русије, Јоргос Даларас из Грчке, Каро Емералд из Холандије, гитариста Дејвид Роудс и многи други.

АРЛЕММ и „Рикен" враћају дуг природи

Компанија „Рикен" (Recan) већ дуги низ година на нов и модеран начин активно промовише идеју о значају заштите животне средине, посебно се осврћући на млађу популацију. Акције ове организације, везане за рециклажу лименки, увек су запажене и учиниле су да свест становништва о процесу рециклаже постане научен модел понашања.
Саговорница, Јелена Киш, менаџер организације, открива нам како креативним стварањем свако од нас може учинити свет лепшим.

На која поља деловања је усмерена Ваша компанија?

Наш циљ је да на разне начине пренесемо поруку да је лименка паковање које се врло једноставно и успешно рециклира. Радимо на покретању програма и пројеката чији је циљ повећање процента рециклаже лименки у Србији.

У које акције компаније „Рикен" су била укључена деца?

Од 2006. године радимо са школама током читаве школске године на прикупљању лименки. Програм „Лименка по лименка" подразумева помоћ школама која се састоји од добијања кутија и џакова за прикупљање лименки, као и образовног пакета који помаже школама да започну акцију рециклаже лименки у својој школи. Такође, наши сарадници студенти апсолвенти са ТМФ-а, смер Заштита животне средине, у школама које су заинтересоване одржавају предавања и радионице везане за рециклажу лименки. Осим тога, помажемо школама да сакупљене лименке предају на рециклажу, уколико за то постоје могућности лименке се могу предати локалним рециклерима, али ако то није случај, онда се два пута током школске године организује превоз прикупљених лимнеки до рециклажног центра.

Сарадња са различитим институцијама омогућава да се поље вашег деловања непрестано шири. Како је дошло до сарадње са пројектом АРЛЕММ?

Контакт са АРЛЕММ-ом смо успоставили захваљујући креаторки Татјани Таталовић са којом смо радили нашу хаљину од лименки „Лименка по лименка" која је била део изложбе „Копчај ме селотејпом". Уникатна хаљина од лименки је израђена од 200 лименки и поклопаца. Занимљиво је да хаљина изгледа као да је начињена од дуката, а то је у складу и са основном идејом изложбе да се истакне чињеница да је лименка и након употребе вредна секундарна сировина.

Које су планиране активности које ћете заједнички реализовати?

„Рикен" фондација ће изложити хаљину од лименки током трајања АРЛЕММ арт фестивала. Такође ћемо покушати да анимирамо што више школа у Ариљу и околини да нам се придруже у акцијама прикупљања лименки. Током самог фестивала биће постављени судови за ову врсту амбалаже, како би се рециклирале лименке потрошене током овог догађаја.

Пројекат АРЛЕММ велику пажњу поклања развоју еколошке свести. Шта по Вашем мишљењу култура представља за појединца, а шта за друштво?

Култура, наука и квалитетно образовање су по мом мишљењу мотори развоја неког друштва и мени лично је врло интересантно да чак и у овом нашем послу сусрећемо, како у школама, тако и на фестивалима, велики број креатвних младих људи и феноменалних идеја које радо спроводимо у дело када имамо могућности да то урадимо.

Шта бисте издвојили као најзначајније и вредно посете у једном оваквом пројекту?

Свакако бих издвојила могућност да се чују младе наде наше класичне музике, али свакако и еколошку компоненту овог фестивала, која се између осталог бави темом заштите Рзава.

Вера иде у корак са сваким временом

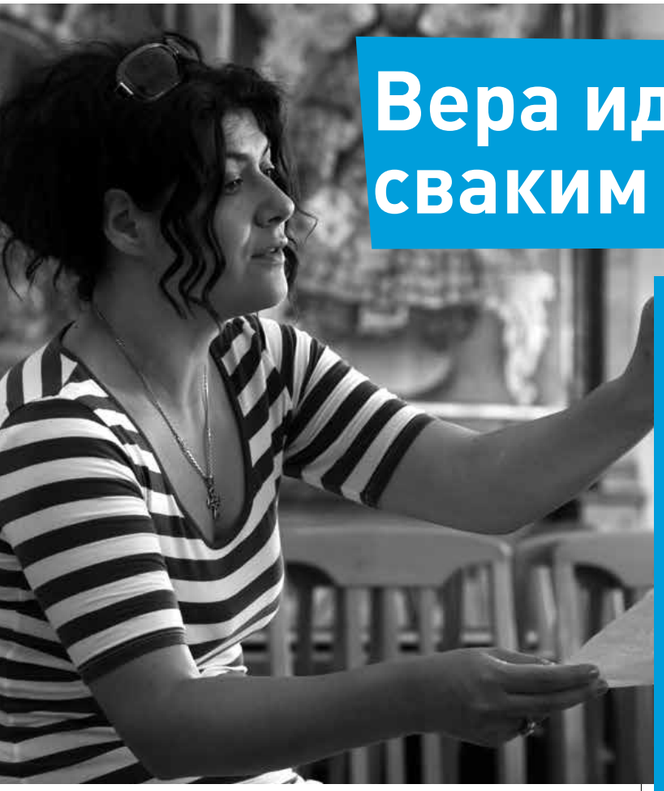

За свој рад добијала је бројна признања, од награде на Међународном хорском фестивалу у Београду (2000), до ордена којим је Дивну одликовао поглавар Украјинске Православне Цркве Митрополит Владимир (2010) и ордена «Верност и вера» којим је одликована у Белорусији «за допринос делу духовног препорода» (2014). Такође, водећи француски Магазин за класичну музику "Le Mond De la Musique" доделио је њеном музичком диску "Lumieres Du Chant Byzantin" највишу могућу оцену (пет звездица).

Постоје сусрети који обогате човека, промене га, измене животни курс. Музика Дивне Љубојевић и МЕЛОДА је место сурета са православном духовношћу, савременог с вечним, али и суочавање са самим собом. Сурет с Дивном Љубојевић је сусрет с непосредном животном енергијом, снагом личности и вером у свој позив. Није лако данас срести особу тако блиску са самом собом, својим животом и својом професијом, која не проживљава моменте сумње у свој рад. Субјективно, научила сам много из једног сусрета. Објективно, учићу још дуго из њега.

О томе најбоље сведочи чињеница да она више од две деценије наступа у престижним концертним дворанама широм света – до сада је одржала преко 500 концерата, остављајући без даха публику различитог сензибилитета и захтевне критичаре. Такође, одржала је бројне мајсторске радионице и семинаре у Француској, Великој Британији и Русији, а од ансамбла МЕЛОДИ направила је својеврсну школу из које су изашли многи данас угледни певачи, диригенти и музички педагози...

Широм света, често и оног који је потекао на тековинама западне духовности, говори се о „анђеоском гласу" Дивне Љубојевић. Њени концерти у Русији, Француској, Италији, Аустрији, САД редовно су распродати. И сама би волела да зна шта то у музици коју интерпретира чују слушаоци друге вере, другог културног поднебља. Оно што је специфично у односу између публике и извођача ове врсте музике дефинише овако:

„То је оно што неки зову атмосфером, или енергијом. Та реч се користи и за концерте друге врсте. Специфичност је та што ја дајем ту музику некоме ко није с овог подручја, за ког се претпоставља да је не разуме, али ако он мене разуме, то је истинска енергија. Није енргија концерт поп музике у земљи у којој си одрастао и у којој те сви знају. То су текстови који човека иницирају да се подсети на своје искуство, лепа или ружна сећања. А у духовној музици текст нема везе са личним искуством ни једног човека, а искуство је човечији домен. Кад не знаш тај језик, кад не знаш шта говорим, а осећаш да говорим нешто што је изнад тебе и изнад мене, то је енергија. То су чудесне ствари."

Уметници су увек на мети сопствене сујете, посебно они познати. У том смислу интригантно је како се неко с тако очогледним даром, са супериорним гласом одупире тој опасности. Дивна Љубојевић, међутим, каже да нема потребу да процењује свој рад. Начин на који живи постао је њена професија. Аплауз не сматра својим непријатељем, напротив открива да га воли и осећа као спонтани одговор публике на музику.

„Веома волим аплауз, не због његовог позитивног утицаја на его, него када људи аплаудирају, мени је сасвим јасно шта су желели да кажу и то је потпуно другачији начин комуникације. Публика не аплаудира мени, него зато што је добила оно што је желела и свидело јој се. Нисам од оних извођача који сматрају да је неопходно да се после песме одрже тишина и континуитет. Аплауз уопште не може да нашкоди, не треба мистификовати. Инсистрирање на томе да духовна музика на концерту буде као у цркви то је фалш. Срећом, она има два живота."

Дивна Љубојевић је врло рано почела да се бави певањем и дириговањем, и већ као студент музике водила је један од најстаријих и најугледнијих српских хорова – Прво београдско певачко друштво (основано 1853). Концерти, певање на богослужењима, педагошки рад и 18 објављених албума сврставају Дивну међу водеће специјалисте за музичке традиције земаља византијског културног круга.

А та два живота духовне музике коју она интерпретира су, како је раније у једном од интервјуа објаснила, обредни (црквени) и концертни, и у оба живота мисионари.

„На концертима ова музика има потпуно исти сегмент као и у цркви, мисионарење, и у цркви када певате, без обзира што је у функцији обреда, дешава се да обавите мисију јер улазе људи који немају много везе са црквом, из знатижеље, када чују музику, деси се нешто што их у неком тренутку преломи и они почну да шире интерес према вери."

Није учтиво говорити о интимним искуствима и доживљајима, посебно туђим, али не могу се не поменути примери који поткрепљују ове речи бројни су они који су, слушајући Дивнино појање, на концертима плакали, или чак осетили позвање да промене веру и пређу у православље чувши ову музику. Такви догађаји засновани су на осећају, а како Дивна каже: „Осећај је знање."

Духовна музика коју она интрпретира настала је давно. Уз то, вера у Бога се данас сматра старомодном, некад и ретроградном. Ипак, дубоко поштовање наше духовне традиције Дивну Љубојевић и МЕЛОДЕ већ 20 година води напред кроз живот и освајање нових „резултата".

„Реч вера је присутна у савременом животу, и често се користи да се подстакну млади на борбу за нешто у шта верују. Вера већ постоји индукована у свести младих људи, као и других генерација, али у смислу 'веруј у оно што желиш да постигнеш'. Она је усмерена на личну снагу и то је оно фалично, није усмерена на онога на кога треба да буде. А вера у нешто више што de facto може да помогне заиста иде у корак са сваким временом.

Међутим, није обавезно да њени ученици имају верујућу компоненту, „али", објашњава Дивна, „чим су дошли, значи да су заинтересовани за нешто што баш и није уобичајено. Онда сигурно постоји неки линк, нека копчица и даље све зависи од мене. А мени је најважнија жеља те деце." И овог лета она ће као гостујући професор држати водити студио за духовно појање и дириговање у оквиру АРЛЕММ-а. У разговору о својим педагошким погледима објашњава да с полазницима дели знање о нечему што пре нису имали прилике да раде. „Може дете да је одрасло у таквим условима да нема никакве информације о овој теми, али ако сам ја онаква како треба успећу да га 'отворим'. Ако из сваког детета можеш нешто да извучеш, онда си у реду, а ако дете 'не ваља', онда ниси. Професор мора бити као родитељ."

Жеља многобројне публике да чује ове јединствене интерпретације духовне музике, испуниће се и ове године врло брзо, већ током АРЛЕММ-а. А Дивна, за чије су се часове и овог пута пријавили полазници из страних земаља, отвара душу: „Моја жеља је да се учење духовне музике одвија на месту које јој припада, у Храму Светог Ахилија".

Постоје сусрети који обогате човека, промене га, измене животни курс. Нови сусрет с Дивном Љубојевић и хором МЕЛОДИ заказан је у Ариљу током јула, а по речима једног петроградског свештеника, захваљујући њеном гласу цео свет се може сусрести с древношћу и раскоши византијског појања.

Дубравка Матовић

„Када се светла погасе, АРЛЕММ наставља да живи у нама...“

Разговор са Миланом Стевановићем, помоћником председника општине Ариље, сведочи о симбиози АРЛЕММ-а и ове општине. Ова институција традиционално подржава реализацију нашег пројекта. Мерила којима вреднује наш рад дају нам потврду квалитета онога што радимо и обавезују нас да сваке године померамо границе.

Сарадња АРЛЕММ-а и Милана Стевановића, помоћника председника општине Ариље, ове године пуни три године. Имали смо прилику да чујемо г. Стевановића током отварања манифестације и формулисања завршних утисака. Шта за Вас представља АРЛЕММ?

АРЛЕММ представља један изузетан микрокосмос за све нас. За мене лично, грађане општине Ариље и наше друштво у целини. Простор и време од петнаест дана који су испуњени стваралачком енергијом врхунских уметника и педагога, али и младалачке снаге, креативности и раскоши духа полазника манифестације. АРЛЕММ је музички показатељ пута продуховљења и искрено се надам да ће манифестација ширити свој утицај и благодат сваке године, као и до сада: стрпљиво, мудро и суштински.

Имали смо част да чујемо Ваше надахнуте говоре у којима сте објашњавали значај саме манифестације. Одакле потиче Ваша љубав према АРЛЕММ-у?

Некада давно сам се и сам бавио музиком. Као дете, док су друга деца тражила од својих родитеља да им купе компакт дискове са игрицама, ја сам куповао компакт дискове са концертима Паваротија. Права музика лечи дух; она се не прима чулима, већ умом. Усклађује га, смирује, опушта човека и зацељује. Њено позитивно дејство на тело и дух је познато одвајкада. АРЛЕММ, својим активностима и својом мисијом, доприноси остварењу једног лепшег, здравијег и сврсисходнијег света. Била је то љубав на први поглед.

Није уобичајено да неко ко се бави политиком посматра на овакав начин једну музичку манифестацију.

Каже се: реци ми шта једеш, и рећи ћу ти какав си. У нашем случају је то: реци ми какву музику слушаш, и рећи ћу ти какав си. Људи који се баве реформом друштва, било да су то људи из политике, или неке друге професије, морају да разумеју место и значај музике у култури једног народа, а самим тим и друштво у целини. Ако АРЛЕММ има за последицу богатијег човека, духовно и емоционално, он мења наше друштво. А не заборавите: Ви радите са будућношћу нашег друштва, са децом; срећна је држава чија омладина има такву прилику и такве учитеље.

Трудићемо се да оправдамо Ваше поверење. Како видите АРЛЕММ у будућности?

Мислим да је ово питање за творце и манифестације и МУЗИКУС-а. Али, када ме већ питате, мислим да је АРЛЕММ изабрао прави пут и прави начин. Желим да у будућности људе долазе са свих страна и земаља у Ариље на концерте и арт фестивале у оквиру манифестације, да буде широк спектар инструмената на којима ће полазници моћи да се усавршавају и да полазника буде сваке године све више, како квантитетом, тако и квалитетом. Верујем да ће АРЛЕММ једног дана бити прво на националној, а потом и на европској мапи музичких манифестација од изузетног културно-друштвеног значаја. Имајући на уму и наше пријатеље манифестације из Чикага, нећу се зачудити када једног дана АРЛЕММ буде уврштен на мапи светских манифестација.

Неколико речи за крај?

Краја, у ствари, никада нема. Када се светла погасе, АРЛЕММ наставља да живи у нама и таман када смо мислили да нас је заборавио, звуци виолине нас убеде да је тек почело. Видимо се и ове године, када имамо још један значајан повод за славље: јубилеј АРЛЕММ-а, првих 5 година манифестације. Нека је на понос и задовољство.

ДА НИЈЕ ДОНАТОРА, СВЕ ШТО БИСМО СЛУШАЛИ НА КОНЦЕРТИМА АРЛЕММ-а БИЛА БИ - ТИШИНА

Када у животу одаберете пут којим се ређе иде, поглед на свет и приступ животним околностима показују да су кроз време донатори одржавали културни живот једног народа, утичући тако својим деловањем да се изгради осећај припадања заједници и друштву. Подршка култури, науци и заштити животне средине, указује на мисију донаторских подвига, који виде значај улагања у чланове друштва, с циљем доприноса на глобалном нивоу.

Идеја стваралаца пројекта АРЛЕММ садржана је у односу између педагогије, музике и друштвеног доприноса, у складном односу међусобног прожимања. То је пут који открива да, бавећи се музиком, бавимо се лепотом која је садржана у сваком од нас и која показује да се, кроз сарадњу са младима, проналазе мотиви за даље трајање и успех. Овакав подвиг је пример који показује да је добра идеја она која чини добро, не само појединцу од којег је потекла, већ и широј заједници. Издвајањем средстава за културно-едукативне и ефективне перформансе, скренута је пажња на талентоване људе који су окупљени на једном месту, са крајњим циљем да се на публику остави утисак и да се она подстакне на размишљање.

Пре него што смо стали пред своје сараднике и пријатеље пројекта, од самог почетка веровали смо у идеју АРЛЕММ-а. Заједнички подвизи допринели су да се на једном месту, у граду Ариљу, окупи велики број људи различитих генерација, са разних страна света и подстакне стварање и изградња пута који доприноси културној децентрализацији читавог региона, са тенденцијом даљег ширења.

У овом малом свету наишли смо на пријатеље који су били спремни да нас саслушају и који су знали колико смо се силно трудили да оправдамо веру коју су имали у нас. Подарили су нам смернице на путу на коме понекад није било путоказа. То су они људи којима смо окружени и који су нам пријатељски пружили руку, охрабрили нас и помогли нам. Учинили су да наша идеја путује простором и временом и изван граница овог града. Одјекнула је далеко, а ми смо у њу уткали слику сачињену од пожртвованости, осмеха и успеха као и поруке исписане речима љубазности потеклих из срца, а изречених једном реченицом: да није донатора, све што бисмо слушали на овим концертима била би тишина.

Бранкица Виторовић

Уметничка музика је универзални језик

Сара Марјановић, наша позната пијанисткиња, свој први солистички концерт одржала је у 13. години, дипломирала на ФМУ у Београду као студент генерације и магистрирала на истом факултету у својој 20. години. Наступала је као солиста, уз пратњу оркестра, снимала за радио и телевизију у више европских земаља и САД-у, али и на добротворним концертима попут оног УНЕСКО-вог у Паризу и УН-а у Њујорку 1999. Сара Марјановић на АРЛЕММ-у узима учешће кроз радионицу за децу „Траговима звука“.

Култури у којој живимо није својствено улагање ентузијазма и времена у нешто што нам неће финансијски узвратити. Уметност никада није била исплатива. Какво задовољство и корист спознају они којима је, упркос свему, уметност саставни део живота?

Као уметник, односно пијанисткиња, осећам се привилегованом што могу да се бавим овим послом. Зашто првилегованом? Уметничка музика, односно класична или „озбиљна“ музика, је УНИВЕРЗАЛНИ ЈЕЗИК разумљив читавом човечанству, без обзира на етничку, националну и верску припадност, говорни језик, људску расу, старосно доба, културни и образовни ниво, социјални статус. Квалитетна уметничка музика отвара срца и стимулише племенита осећања, чиме сједињује људе и сузбија дискриминацију било које врсте, што је веома битно у верски мешовитим срединама. Помаже и у интегрисању деце националних мањина, социјално угрожене деце, као и инвалида и лица ометених у развоју.

Уметничка музика, односно класична или „озбиљна“ музика, је УНИВЕРЗАЛНИ ЈЕЗИК разумљив читавом човечанству, без обзира на етничку, националну и верску припадност, говорни језик, људску расу, старосно доба, културни и образовни ниво, социјални статус.

Иако сте рођени у породици научника, нисте се посветили нечему егзактном, већ сте изабрали да музика буде област Ваших „истраживања“. Како сте, као пијаниста, заслужили поштовање широм света?

Никада нисам имала за циљ да стекнем славу, поштовање, реноме, мени је увек једина водиља била да уживам свим својим бићем у музици коју изводим и да сву ту своју љубав пренесем на публику. Веома је битно да волите оно чиме се бавите, а то је највидније управо у музици. Музика је најдубљи вид изражавања осећања и емоција, тамо где не може да досегне ни реч, нити било који други вид уметничког израза. Музика је огледало душе, истинит одраз вашег емотивног стања. Поштовање, реноме и слава долазе спонтано, као природан след те исконске посвећености професији којом се бавите.

Концерт класичне музике за децу изванредна је идеја и практични изазов. У Вашој каријери концерти за најмлађе имају посебно место. Одакле је дошла мотивација за рад са најмлађима?

Мој први контакт са децом датира из времена када сам радила као професор клавира у музичкој школи у Мадриду, где сам живела пуних 15 година. То ме је оплеменило као људско биће и обележило као уметника. Дечја искреност, непосредност, чистота душе, љубав и захвалност коју су ми изражавали, били су у неким тешким тренуцима тих далеких 90-тих година као мелем за моју душу и извор снаге да истрајем у нади да ће на крају све бити добро. Била сам веома млада када сам почела да схватам и колико је важно давати. Ништа у природи не постоји само за себе. Што чиниш за себе пролазно је и умире заједно са тобом, а оно што чиниш за друге вечно је и бесмртно. Много година касније та своја искуства у раду са децом сам преточила у мултимедијални пројекат „Траговима звука“, који подразумева књигу-диск, уметничке спотове са пејзажима природе, мултимедијалне концерте за децу, семинар за обуку васпитача у вртићима, као и ТВ серију од 12 епизода.

Мултимедијална радионица „Траговима звука“ осмишљена је да подстиче љубав деце према класичној музици и њихово интересовање за друге области (науку, биологију, географију, зоологију, екологију...). Радионица је интерактивна, и деца Вам сигурно често постављају питања. Која су она најчешћа? Који су највећи изазови својствени оваквим наступима?

Сваки овакав концерт је велики изазов за мене, јер су деца непредвидива, и умеју добро да вас натерају на размишљање, јер многе ствари опазе које нама одраслима лако промакну. Тако да и ја сама на тим концертима, подстакнута дечијим размишљањима, врло често неке ствари спознам и нешто ново научим, па тако будем обогаћена новим искуством након сваког дружења са малишанима. Осим извођења уживо композиција на клавиру, на овим радионицама приказујем и уметничке видео-спотове, тако да малишанима на најприроднији начин „приближим“ класичну музику уз визуелни приказ који верно прати садржај и ток сваке музичке композиције. Између спотова и свирања, водим разговоре са децом, где малишани одговарају на постављена питања, а могу и сами да ми поставе неко питање. Овакав интерактиван приступ кроз мултимедијалне садржаје омогућава малишанима

да сазнају занимљивости и из других области (науке, географије, биологије, зоологије, екологије, итд.), захваљујући њиховој тематској повезаности са музичким композицијама. Такође, уз прелепе пејзаже који се појављују у спотовима, код деце не само да се развија сензибилитет према природи, емпатија према животињама и формира еколошка свест, већ истовремено могу да упознају и заштићена природна добра, попут Специјалног резервата природе „Увац" (са Белоглавим суповима) и Обедске баре. Комбиновањем извођења музике уживо на клавиру, разговора са децом, и емитовања уметничких видео-спотова постиже се дуготрајна и константна дечија пажња. Доказано је да уметничка музика доприноси развоју емотивности и когнитивних способности детета и да баш кроз инструменталну музику можемо да осетимо најразноврсније емоције, без сугестија речи, које су саставни део готово свих других музичких жанрова. Истовремено се развија перцепција за богате тонске боје слушајући композиције писане у дурским и молским тоналитетима, као и за различите музичке инструменте.

Реч је о деци од 3 до 12 година. Како реагују на класичну музику? Да ли на овај начин могу доћи до спознаје свог музичког талента?

Концерте и радионице држим за децу од 3 до 12 година. Међутим, мултимедијални пројекат „Траговима звука" је осмишљен тако да буде први сусрет детета са уметничком музиком, готово од првих откуцаја срца бебе у мајчином стомаку. Нема за главни циљ да децу усмерава ка професионалном бављењу уметничком музиком, али свакако доприноси да се у најранијем животном добу открију музички надарена деца. Сврха овог пројекта је првенствено да се разноврсним квалитетним садржајима, који се уз помоћ уметничке музике презентују малишанима, пробуде дечија интересовања за разне теме и за свет који их окружује, што је врло значајно у данашње доба, када су деца, а нарочито она градска, зарођена у виртуални свет, а природа тј. „стварни" биљни и животињски свет их остављају готово потпуно равнодушним! Исто тако, овим пројектом се формира тип љубитеља уметничке музике у најранијем животном добу, јер подстиче да деца заволе уметничку музику и да науче да је цене. Битно је да уметничка музика постане део њиховог одрастања, с обзиром на бројне позитивне утицаје које ова врста музике има на емотивни развој детета, његовог сензибилитета, емпатије, племенитости, толерантности, солидарности, као и на развој дететових когнитивних способности, доприноси и побољшању концентрације, памћења, моторике, и слично. Мултимедијални пројекат „Траговима звука" помаже у формирању система правих вредности код деце и стицању добрих навика. С циљем раног спознавања дечије надарености за одређене професије којима ће се у каснијем добу бавити, овај пројекат несумњиво оставља неизбрисив траг код детета који уз њега одраста.

Доказано је да уметничка музика доприноси развоју емотивности и когнитивних способности детета и да баш кроз инструменталну музику можемо да осетимо најразноврсније емоције, без сугестија речи, које су саставни део готово свих других музичких жанрова.

Шта говори Ваше искуство, могу ли родитељи од свог детета створити љубитеља уметничке музике и зашто је то важно?

У време када смо са разних страна напросто засути неконтролисаном бујицом разних активности, производа и јавних манифестација, често веома профитабилних, али без дефинисане намене, циља и квалитета, који неретко могу бити погубни за формирање личности детета, показало се неопходним да васпитање младих и усмеравање деце у најранијем добу ка лепим садржајима, постане основни задатак институција и појединаца. На родитељима је велика одговорност шта од тих садржаја (играчке, сликовнице, књиге, музика, видео-игрице, филмови, ТВ програми, итд.) бирају и нуде деци, јер тиме малишани формирају не само свој укус за, рецимо конкретно – музику, већ тиме утичу и на формирање карактера детета, што касније дефинише и његов даљи живот и судбину. Деца се формирају и у вртићима и школама, али не треба заборавити да су им као узор на првом месту родитељи, па ако и они сами немају афинитета према уметничкој музици, тешко да ће љубав за истом моћи да пробуде у свом детету...

Колико Вам је лично блиска идеја АРЛЕММ летње школе? Шта бисте истакли као највећи квалитет овог пројекта?

Сматрам да је иницијатива и идеја да се омогући приступ музици чак и оним малишанима који немају никаквог претходног музичког образовања заиста прелепа и племенита. Тиме АРЛЕММ, не само да духовно обогаћује једно младо биће, већ и културну понуду у том љупком делу Србије, као што је градић Ариље, где не постоји музичка школа. Деца и млади се тако усмеравају ка квалитетним садржајима и тиме се омогућава подизање свести и културе на виши ниво. Такви садржаји постају доступни ширем кругу деце, што је веома битно, имајући у виду да деца из унутрашњости ретко имају прилику и да чују уметничку музику, а камоли њом професионално да се баве.

АРЛЕММ летња школа одвија се у градићу окруженом нетакнутом природом, у динамичној и креативној атмосфери, под вођством врхунских уметника и педагога. Да ли бисте одговорно могли да је препоручите и деци у иностранству, рецимо у Шпанији у којој сте живели?

Свакако, ја АРЛЕММ већ увелико и препоручујем, и не само у Шпанији. Уметничка музика као универзални језик треба да буде мотор који спаја малишане свих националности и различитих култура, а тако прелеп природни амбијент и атмосфера која у њему влада је идеално место за дечија упознавања и дружења уз музику!

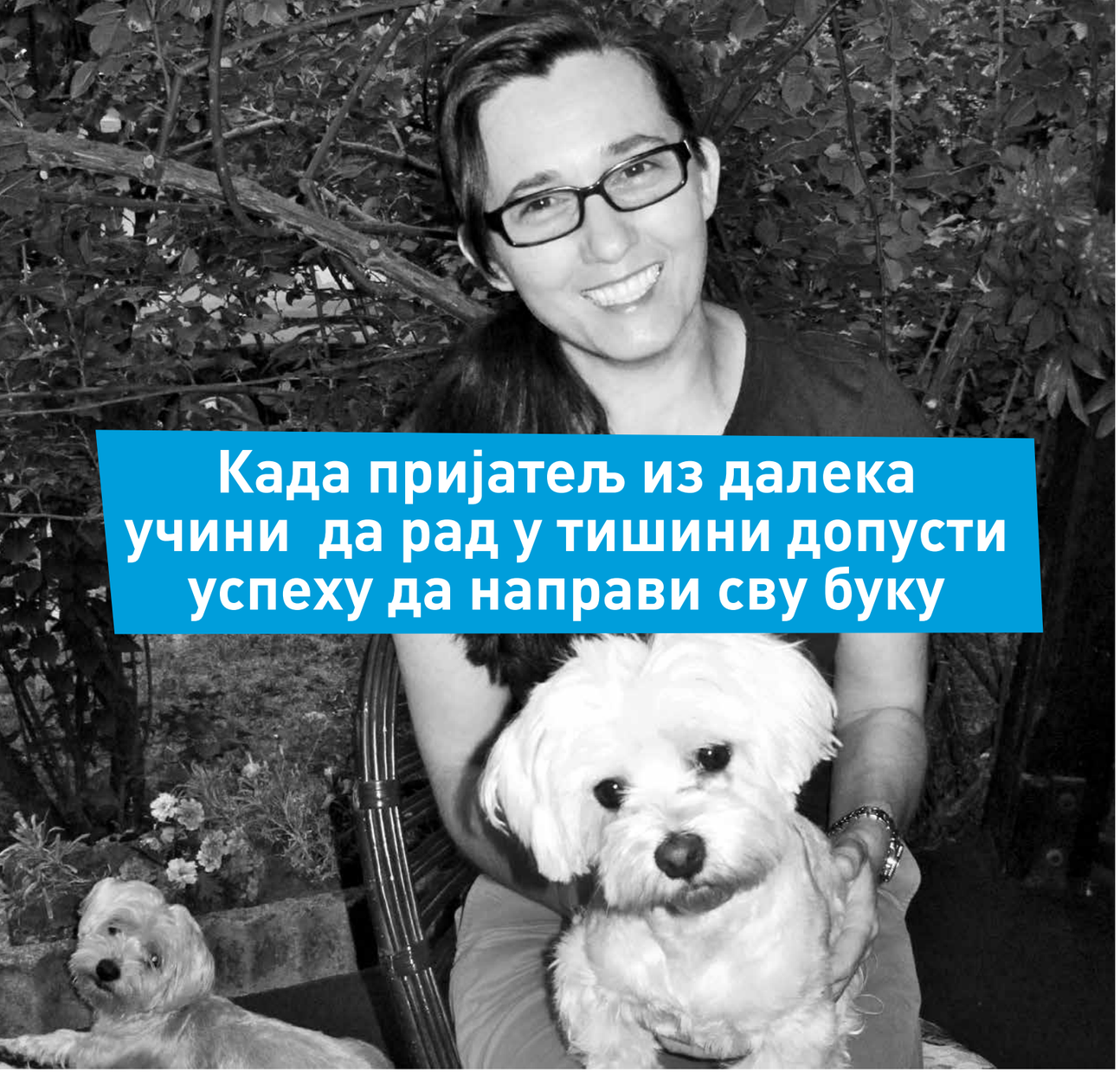

Када пријатељ из далека учини да рад у тишини допусти успеху да направи сву буку

Дубоко верујемо да се величина једног човека не огледа искључиво у томе колико уме, зна и може, већ колико је спреман да то исто подели са онима који немају. Тако идеја културне децентрализације наставља да путује и стиже на пријем код госпође Весне Грбовић, бившег декана Факултета уметности у Илиноису, а данас предузетника. Она је препознала у АРЛЕММ-у потребу да истакне високу културу, јер јој је данас помоћ потребнија него алтернативним формама, које су се ефективно изборише за своју територију у популарној култури. Весна је сопственим доприносом дала обележје причи о АРЛЕММ-у у САД-у и истовремено учинила да иста идеја настави да траје и на овом простору. Као племенити гост међу нама, она наставља да у својој делатности проналази инспирацију, како за себе тако и за друге, и да кроз промоцију вредности у уметности делује и ствара.

Весна Грбовић води порекло из Ариља, а професионалне успехе стицала је у Америци. Иако географски удаљена од нас, пословном успеху нас је учила тако што нас је усмеравала да следимо свој циљ, полако корачамо и останемо доследни. Свој мотив за сарадњу са АРЛЕММ-ом видела је у иницијативи младих талената, жељи и хтењу да пружи помоћ и подршку, и допринела да на уметничком путу велики људи учине да рад у тишини допусти да успех направи сву буку. Стога истиче да је суштина бављења музиком интегрална компонента форума за развој свести, стицање способности и развоја самопоуздања наше омладине, са сврхом испуњеног бивствовања у одговорном друштву. Будућност цивилизованости наше заједнице почива на спознаји: нама је ово важно и потребно.

Vesna Grbović
i prijatelji ARLEMM-a u S.A.D.

Dr Andrea DeLeo,
Laurence Kaplan,
Dr Obrad Kokanović,
Dr Lila Kalinich, Julie Teipel,
Gigi Belser,
Gregory D. Vuksich,
Desko Nikitović,
Susan Aurinko

Улажући своје знање, жељу за успехом и енергију, бројни сарадници које упознајемо постају нам ослонац и подршка за даље деловање. Они су водичи који нам показују животне стазе и усмеравају на исправан пут. Као што нам професори показују пут којим треба да корачамо, бројни донатори нас на том путу подржавају и помажу.

Условљена многобројним утицајима средине, свест човека бива усмерена ка човечанству када појединац препозна потребу и осети жељу за променом и својим деловањем и поступцима изгради или понуди пример добре праксе будућим генерацијама. Наша сарадница је радила на томе да се кроз развијање културе донаторства укључи у актуелна дешавања са друштвеном одговорношћу, дајући тако заједнички допринос уметности.

Бранкица Виторовић

Таленат није усамљеност

Утисци једног посетиоца АРЛЕММ-а

Не умем да замислим шта би то све могло да се деси једном мени драгом човеку да се родио 10 година касније и да је имао прилику бити део Арлемма. И уопште се не ради о томе што Арлемм осим летње школе подразумева и дружење, и концерте, и екскурзије за децу и њихове родитеље, разгледање ариљских знаменитости, еколошке радионице, музичке радионице са најзнаменитијим професорима и извођачима музичке области. Не ради се ни о присуству медија, а ни о томе што ћете, уколико одлучите да се укључите у активности АРЛЕММ-а, учествовати у најбољем фестивалу организованом на територији Републике Србије (то није једино моје мишљење већ је АРЛЕММ 2013. проглашен најбољим фестивалом).

Све ово чини Арлемм изврсном манифестацијом. Ово што је чини изузетном, јединственом је ПАЖЊА, која се поклања свим учесницима радионица. Очима маште видим како мени драг човек, који није више дете, а није ни студент, али који музички размишља, осећа и живи (а то јесте посебан начин интерпретације себе и других) добија ту велику, концентрисану пажњу, искуство и знање професора и наставника, њихову критику, притисак да уложи већи напор, њихов савет и на крају можда и похвалу, али и подстицај за даљим радом. Уз велики таленат који поседује, уз ПАЖЊУ, коју није некад добио не знам где би му био крај. Колико је таквих људи око нас? Колико таквих људи познајете - сигурно вам певају поводом рођендана, свиркају гитару док се пријатељски окупљате по драгим Вам местима. Те податке немамо, али чини ми се да ће их уз манифестације као што је АРЛЕММ бити све мање. Ово је пета година за редом где се пуним гласом даје до знања да таленат више не подразумева усамљеност као што је тврдио Гете, већ одговорност свих нас за нешто што добија појединац.

Наталиа Жаба

Волонтирање у сусрет култури

Она је само један од многобројних учесника који су свој допринос манифестацији АРЛЕММ дали преко дисциплине која се зове волонтирање. Писаним траговима, АРЛЕММ открива лик и дело младе волонтерке Олге Мићић из Ариља, чији је индивидуални допринос значајан за читаву заједницу.

Када си први пут чула за пројекат АРЛЕММ и каква размишљања си имала поводом тога?

За АРЛЕММ сам први пут чула након прве године његовог реализовања. Увидела сам да би могао да прерасте у нешто много веће, као што и јесте, али само уколико се у њега прикључи довољан број, првенствено младих, људи, који су спремни да дају све од себе како би он успео.

Желела сам да будем део тога. Диван је осећај припадања једној групи, заједници, људи који су се, инспирисани једном истом идејом, самовољно окупили, и који дају све од себе како би се иста та идеја и остварила.

Зашто је важно бити волонтер у оваквом пројекту који препознаје потенцијал, цени квалитет, рад, таленат, као што то чини АРЛЕММ?

Важно је зато што нам се ретко пружа прилика да нашу, тешко занемарену, културу и бригу о њеном квалитету окрепимо тако што ћемо бити део једног оваквог пројекта. Волонтирајући на АРЛЕММ-у, не само да подржавамо и остале који учествују, већ и развијамо свест о томе колико су овакви пројекти битни и код других, који не виде њихову величину.

Сматрам да нисмо у потпуности ни свесни колико је АРЛЕММ битан, као ни обима позитивних последица које ће он имати, не само на културу и културну баштину Ариља, већ и на ширу околину.

Ова врста рада представља изазов и одличну прилику за лични развој, стицање нових вештина и непроцењивог искуства. Одговорност, мотивисаност и склоност ка тимском раду су основне црте личности људи који своје време користе да помогну другима. Који је твој главни мотив који те води напред током волонтерског ангажовања?

Реч је о невероватној мотивисаности коју добијам, која ме прати и покреће и која, не само да траје док волонтирам, већ и много дуже. Мотив је и то што сам се у томе пронашла и постала свесна да је ово само почетак, да ће и убудуће волонтирање и учествовање у оваквим манифестацијама бити део мог живота, као што и сада јесте. И, као круна свега што сам претходно рекла, чист и снажан осећај искрене среће који ме до сада није ни једном напустио док сам радила ово.

Волонтирање је израз добре воље појединца, или групе усмерен ка општем добру, како личном, тако и колективном развоју, коме се поклањају време, вештине, енергија, знање и способности у корист читаве заједнице, а без очекивања материјалне добити.

Током одрастања родитељи усмеравају своју децу, развијају осећај хуманости, дајући лекције и причајући приче. Уче нас да волимо, помажемо и постанемо део заједнице. Када волимо оно што радимо, оно је за нас вредно и ми му посвећујемо време и у томе уживамо. На који начин су твоји родитељи развијали одговорност према раду код тебе?

Увек ми је говорено да је суштина рада да дам све од себе, првенствено емоционално, на шта многи заборављају. У моје размишљање и доживљај рада је уткана идеја да то није само нешто што треба да се обави у одређеном временском оквиру, већ да је то нешто чему се морамо посветити, уложити то у своја, било позитивна или негативна, осећања, и, управо тиме, бити инспирација другима. Сматрам да је то једини прави начин, шта год радили и чиме год се бавили.

Да ли учествујеш као волонтер и у другим пројектима? Којим?

Трудим се да учествујем на што већем броју манифестација, међутим, сем АРЛЕММ-а нисам имала других прилика да волонтирам на другим пројектима, не у правом смислу те речи.

Не можемо да мењамо људе око себе, али можемо поступцима да им покажемо и дамо шансу да покажу само оно што је добро у њима. Волонтирање је један од начина. Како укључити што више твојих вршњака у реализацију једне овакве идеје?

АРЛЕММ из године у годину расте, помоћ је увек потребна и добродошла. Што се тиче жеље вршњака да учествују у нечему овог карактера, има оних који желе да учествују и који би радо на неки начин хтели да допринесу, само је потребно промовисати овакве манифестације, додатно развијати свест о томе колико су оне битне, и доћи до тих који су заинтересовани. Мислим да би у томе много могле да помогну школе.

Радећи као тим постајемо сигурнији и јачи, јер се учимо да поштујемо обавезу која нам је дата. Оданост тој обавези чини живот значајнијим и даје му тако смисао. Треба размишљати о могућностима које су нам дате као и о ширини погледа у будућности. Суштину је изрекао Алберт Ајнштајн: „колико је неки човек вредан за своју заједницу, зависи у првом реду, од тога колико су његови осећаји, мисли и дела усмерени на унапређивање живота других људи...“

Најуспешнија нова манифестација у Србији

На тему манифестација у Србији свако понешто зна, што по чувењу, што по личном искуству посетиоца, али мало је оних који владају егзактним подацима из ове области. Миланка Цветковић дужи низ година ради на овом питању и то са успехом који је прати од пионирских издања часописа „Водич кроз туристичке манифестације", чији је оснивач, главни и одговорни уредник. Осим тога, она уређује и интернет портал www.manifestacije.com, организатор је Сусрета организатора манифестација у Привредној комори Србије и носилац других значајних одговорности. Миланка Цветковић је управо идеалан саговорник на тему манифестационог туризма у Србији.

У Србији се годишње одржи велики број манифестација? Колико их је тачно?

На интернет порталу www.manifestacije.com, као централном регистру манифестација у Србији", како ми то у редакцији волимо да кажемо, има их око 2000, а „струка и наука" сматрају да их је бар још толико, ако у обзир узмемо и оне мање, локалне, или пак велики број оних које се свакодневно оснивају.

Да ли све подједнако заслужују пажњу посетилаца?

„За сваког понешто" је парола која би се могла применити и на манифестације, јер их је много, разноврсне су по врсти, дужини трајања и по садржају, тако да сваки посетилац или туриста, који жели да посети неку од наших манифестација, може пронаћи нешто по свом укусу.

Међу свим овим манифестацијама сигурно постоје оне које су оригиналне по свом концепту, па као такве с правом привлаче стране туристе у нашу земљу. Које су то манифестације?

Чињеница јесте да оригиналност представља један од битних елемената успешности једне манифестације. Ако пажљивије анализирате наше манифестације и сами ћете доћи до закључка да добар део њих по свом садржају личи једна на другу , по систему „копи-пејст". То није добро и о томе би требало да поведу рачуна сви они који планирају покретање нове манифестације.

Ако треба да издвојим културне, или пак музичке манифестације које су већ постале препознатљиве, које су се позиционирале, или се својим оригиналним концептом издвајају од осталих, то су свакако: Нушићијада из Ивањице, Вуков сабор, БИТЕФ, БЕЛЕФ, БЕМУС, Guitar Art festival, Драгачевски сабор трубача у Гучи, или Сабор фрулаша у Прислоници и др. Све ове манифестације поред препознетљивости имају традиционалност („струка и наука" тврде да манифестација постаје традиционална после најмање 5 година одржавања у континуитету), а групи успешних традиционалних манифестација већ од следеће године прикључиће се и АРЛЕММ, који је већ у досадашње 4 године показао неспорну оригиналност и квалитет, како у концепту, тако и у програмском садржају.

Када нека нова организација привуче своју публику и започне свој живот у области манифестационог туризма, које квалитете мора да има како би континуирано обезбедила своје трајање?

Као што смо већ рекли: мора имати оригиналан концепт, добар програмски садржај, добру организацију, своју манифестацију организатор из године у годину мора допуњавати, унапређивати и иновирати новим садржајима и активностима, радећи истовремено на исправљању онога што је био пропуст на претходно одржаној манифестацији.

По мом мишљењу АРЛЕММ свакако има и те како добар основ да заузме место у самом врху и постане једна од водећих манифестација у нашој земљи, а и шире, јер је већ до сада показала да њени организатори ништа не препуштају случају

Добро је повремено урадити и понеку анкету међу самим посетиоцима манифестације, јер тако на директан начин можете доћи до мишљења посетилаца, до коментара, оцена и евентуалних сугестија које Вам могу помоћи у даљем раду.

АРЛЕММ манифестација, у изванредном споју лепог и корисног, обогатила је туристички живот западне Србије у области музичке уметности. На VII Сусретима организатора манифестација, у организацији Вашег часописа „Водич кроз туристичке манифестације" и Привредне коморе Србије, као суорганизатора, ова манифестација награђена је као најуспешнија нова манифестација Србије у 2013. години. Које параметре користите у оцени манифестација? Чиме је АРЛЕММ заслужио признање „Туристичка слагалица 2013"?

Наша улога, као организатора је да присутним учесницима на Сусретима организатора манифестација (међу којима су организатори манифестација, локалне самоуправе, произвођачи сувенира, хотелско-угоститељска индустрија, представници ТО по местима, представници министарстава, образовних институција, еминентни стручњаци из области туризма, медији...) поделимо анкетне листиће са по 3 предлога (евентуални 4. може да упише сам учесник приликом гласања) и да у току истог дана збројимо гласове и прогласимо победнике. На овај начин бирају Вас заправо непосредне колеге, организатори манифестација и људи из струке.

Ове године је у категорији за најуспешнију нову манифестацију њихов глас припао АРЛЕММ-у и ја Вам још једном од срца честитам, јер сматрам да су гласови отишли на право место. Због тога сам, као председница УО удружења „Туризам и манифестације Србије" (ТИМ Србије), срећна што сте својим учлањењем у ово удружење појачали наше редове, јер је идеја оснивања овог удружења, првенствено, да око себе окупи организаторе оних манифестација који желе да своју манифестацију уздигну на један виши ниво организације, оних организатора који брину о својој манифестацији као добри домаћини, не бринући само за финансијски ефекат манифестације, већ и о њеном угледу и утиску који остављају на посетиоце, са јасном поруком коју та манифестација оставља.

С обзиром на уникатност идеје и квалитет садржаја има ли основа да АРЛЕММ прерасте у једну од водећих манифестација у нашој земљи?

По мом мишљењу АРЛЕММ свакако има и те како добар основ да заузме место у самом врху и постане једна од водећих манифестација у нашој земљи, а и шире, јер је већ до сада показала да њени организатори ништа не препуштају случају, већ своје „чедо" названо АРЛЕММ негују брижно, истрајно и са пуно љубави, усмеравајући га на најбољи могући начин и у добром правцу, на радост не само своју, већ и свих нас који смо упознати са постојањем и концептом ове манифестације.

Две суседне вароши и два фестивала

Нушићијада је фестивал добро познат домаћој јавности. У данима посвећеним Нушићу. Ивањицом продефилују бројни посетиоци из Србије и иностранства, а грађани Ивањице, привучени чињеницом да њихово место тада постаје културни центар Србије, радо учествују и у реализацији многих садржаја. Нушићијада и АРЛЕММ успешно сарађују. Наш саговорник, Вера Јовановић координатор је фестивала и председница скупштине удружења КудеС.

■ Још увек живи она шала како се Ивањица налази на крају свих путева, али у збиљи ова варош је увек била на путу културе. Како се на Вашем путу нашла „Нушићијада“?

Нушићијада се налазила годинама на путу сваког Ивањичанина, иако се 4 деценије није одржавала. Од тих шездесетих и седамдесетих година прошлог века о њој се причало као о најлепшем периоду ивањичке историје, она је живела у колективној свести. И преживела је. Поред велике жеље, једна нова генерација је просто имала и обавезу да је обнови.

■ Ова манифестација проистекла је из једне старије, раније одржаване у Вашем граду. Како сте једној старој идеји удахнули нов живот?

Нови живот удахнули су нови концепт, нови људи и њихов ентузијазам. Након што смо добро проучили архиву старе Нушићијаде, сагледали смо шта је оно што се може и што треба задржати, а шта треба унети као новине које не би реметиле аутентичност фестивала. Седмодневни фестивал југословенске филмске комедије постао је тродневни колаж фестивал који задржава обележја старог (велика парада, глумац у улози Бранислава Нушића, бина „Округло, па на ћоше“ итд.) спаја бројне уметничке форме и још више истиче Нушића и нушићевско. Фестивал је остао празник хумора и весеља, стециште случајних пролазника и намерних учесника, дом кафана без фајронта, бритке шале и врцавог ума.

■ „Нушићијаду“ карактерише богат и разноврстан програм који обједињује представе, концерте класичне, традиционалне, електро, рок, блуз и етно музике, преформансе, изложбе, интерактивне радионице... Која компонента уједињује све те жанрове, како се сви они уклапају у јединствену програмску целину?

Заједнички именитељ садржаја Нушићијаде је квалитет. Управо је њен културни образац оно што све садржаје обједињује у смислену целину. Важна заједничка компонента садржаја који то дозвољавају јесте Нушић и нушићевски хумор, а још једна карактеристика Нушићијаде јесте и њен едукативни карактер. Поред тога што својим укупним садржајима културно уздиже заједницу, она и садржи бројне образовне програме намењене првенствено младима. Осим ових општих одредница, наш фестивал је сваке године посвећен одређеној теми, па се садржаји бирају у складу са оним што се одређене године обележава.

■ Масовност посетилаца „Нушићијаде“ доказ је да су људи жељни квалитетног програма. Који је то однос уметничког и популарног у програму који гарантује савршени баланс пријемчив широком кругу гледалаца?

Ред забаве, два реда културе. Па ред културе, два реда забаве. Шалу на страну, код нас сваки забавни садржај мора бити пажљиво одабран и носити задовољавајућу дозу квалитета. С друге стране, култура не сме бити „култура у витрини“, већ опште доступна, разумљива, и спакована у питку форму. Код нас се академске трибине одржавају у кафанама, беседничка поподнева на уличној сцени, а концерти камерних састава у ресторанским баштама. Притом, сваки наредни фестивал помера границе, па је нпр. уметнички перформанс, који је пре 3 године изазивао благо чуђење, постао домаћа форма на улицама Ивањице током Нушићијаде.

Све што радимо, радимо да би трајало и живело током читаве године. С једне стране, враћањем Нушићијаде Ивањици је враћен сигурни чувар староварошког духа, а квалитет који она кроз своје садржаје донесе оставља утисак који траје читаве године.

■ За ову манифестацију специфично је то да посетиоци стичу утисак да су дошли у неко друго време, у филм или књигу, јер се Ивањица током ових дана претвара у сцену којом ходају људи у костимима из давно прошлог доба. Ко је осмислио овакав концепт „Нушићијаде“? Да ли би она могла уопште да се реализује без волонтера?

Ово су осмислили творци старе Нушићијаде, а ми преузели као део њене аутентичности. Поред волонтера, костимирано је и грађанство које староварошку ношњу изнајмљује из нашег фундуса, или је у све већем броју само припрема, а костиме полако почињу да резервишу и гости из других градова.

Што се волонтера тиче, костимирање је за њих најмање захтеван задатак. Они носе велики део организације фестивала, притом учећи о областима које их интересују и негујући одговорност и однос према обавезама, а све то кроз забаву и дружење. Поврх свега, Нушићијада омогућава рушење баријера између њих и познатих личности, којима су управо они домаћини. Фестивал би можда могао да се реализује без њих, али то онда не би био тај фестивал. Био би много мање животан, насмејан и раздраган.

■ Док траје „Нушићијада“ ова варош живи потпуно другачијим животом, одише новим духом, сви своје време планирају према догађајима на репертоару. Да ли ипак све нестаје кад се манифестација заврши и уклони се сцена, или „Нушићијада“ има дугорочни ефекат на Ивањицу и посебно на младе?

Све што радимо, радимо да би трајало и живело током читаве године. С једне стране, враћањем

Нушићијаде Ивањици је враћен сигурни чувар староварошког духа, а квалитет који она кроз своје садржаје донесе оставља утисак који траје читаве године. Бројне активности везане за Нушићијаду одвијају се између два фестивала и тако и наше грађанство, али и читаву земљу, подсећају на вредности које фестивал пропагира. С друге стране, наш фестивал од почетка је постављен као платформа на којој се заснивају бројне активности младих, па су локалне акције, радионице и едукативни програми доступни нашим волонтерима током целе године.

■ Ова манифестација Ивањицу преставља као туристички атрактивну дестинацију. Одакле најчешће стижу гости? Да ли су могућности које у области туризма Ивањица пружа потпуно искоришћене, или је то задатак на коме треба радити?

Истина је да се Ивањица на посебан начин промовише кроз Нушићијаду по којој је сада препознатљива. Израз „вијен за Ивањицу“ све више подсећа на лепоте наше вароши и садржаје Нушићијаде него на казну из Нушићевог времена.

Наши гости већином су житељи околних градова, али имамо све више гостију из целе земље. Интересантно је да нам још од прве године у госте долазе и туристи из суседних земаља, бивших југословенских република, којих је све више. Ако се у госте из иностранства убрајају Ивањичани који живе у Европи, или на другим континентима, онда их додајемо овој листи, и са посебним поносом истичемо да они своју годину планирају у односу на Нушићијаду. Ивањица има прегршт неискоришћених ресурса и надамо се да ће модел развоја нашег фестивала бити све чешће примењен на бројним туристичким производима.

■ На релативно малој удаљености у овом крају функционишу три велике, потпуно различите манифестације: трубачки сабор у Гучи, Ваша манифестација и АРЛЕММ. АРЛЕММ је најновија од њих и, као идеја и у смислу реализације, другачија према селекцији публике, али такође врло успешна. Као колега, у чему видите изазове у организацији АРЛЕММ-а, где видите нове могућности које ова манифестација треба да развија, шта сматрате њеним највећим успехом?

Претпостављам да сви пролазимо кроз сличне изазове. Није лако бавити се културом ни у богатој земљи која нема јасну културну политику, а камоли у нашој, осиромашеној не само на економском, већ на свим другим плановима.

Знајући тим који је успоставио и који води АРЛЕММ сигурна сам да манифестацији никада неће фалити квалитетних идеја и капацитета везаних за програмски садржај и његову реализацију. Међутим, предуго функционисање на бази ентузијазма праћено недовољном финансијском подршком засигурно доводи до премора, па треба потражити начин за сигурну одрживост ове сјајне манифестације.

АРЛЕММ треба да остане празник високе културе и музичког образовања. Он има потенцијал да постане престижни међународни музички фестивал који би пратио едукативни камп за децу. Највећи успех фестивала јесте доследност квалитету, а изузетно ме радује што је и туристичка јавност препознала тај квалитет и доделила му Туристичку слагалицу за најбољу нову манифестацију у 2013. години.

АРЛЕММ треба да остане празник високе културе и музичког образовања. Он има потенцијал да постане престижни међународни музички фестивал који би пратио едукативни камп за децу.

■ „Нушићијада“ и АРЛЕММ негују сарадњу. На чему се она базира и како изгледа?

Наша сарадња базира се првенствено на узајамној подршци. Драгоцено је имати такве сараднике у близини, али је још драгоценије то што једни друге помажемо и промовишемо, и то са великим задовољством. Ми размењујемо идеје, али и размењујемо ресурсе. На Нушићијади 2013. године имали смо и заједничку програмску презентацију - изложбу фотографија са наших манифестација под називом „Ка културној децентрализацији Србије“. Име нашег удружења, КудеС, иначе представља скраћеницу фразе „културна децентрализација Србије“. У том послу сада имамо и правог савезника, а наших заједничких активности биће све више, што нас унапред радује.

Природа Ариља као инспирација

Сликар и историчар уметности Татјана Таталовић прилази дизајну као огромном платну, и кроз њега преноси страст и емоције. Њен бренд одеће „ТАТА“ од самог настанка постао је признат и цењен по томе што помера границе савременог дизајна. У комбинацији класичне елеганције, гранџа и панка, некад неочекиваних облика и боја, од материјала уникатне текстуре она ствара непоновљиве и софистициране комаде одеће, прожете модерним и свежим духом.
Татјана Таталовић потиче из Ариља. На Београдској недељи моде 2009. године добила је награду модног магазина „Ел“, што ју је одвело у Њујорк и омогућило да њен дизајн постане познат широм света.

■ Сада сте заступљени на светској модној сцени, али сте на тај пут кренули из Ариља. Колико Вас је ова средина одредила?

Друштвена средина у којој одрастате пресудно утиче на формирање ваше личности. Када одрастате у граду који се налази у природи, као Ариље, слобода коју вам природа омогућава непроцењива је и, у мом случају, много битнија од утицаја друштва. Природа вас кроз своје циклусе и промене учи свему. У њој проналазим инспирацију и мир, баланс који ми је неопходан за стварање.

■ Како Ваше креације спајају наизглед неспојиво: Ариље и Њујорк, фирму текстила из Ужица и даме и господу који носе гардеробу с модне писте?

То је врло једноставно спојено јер Ариље је место где стварам, а Њујорк и Београд су градови у којима волим да живим и представљам свој рад. „Текстил“ из Ужица је најсавременија компанија која се бави производњом и дистрибуцијом текстила у Србији и има велики утицај на мене и мој дизајн, а даме и господа које помињете моје су муштерије, фанови и пријатељи.

■ Специфичност Вашег рада јесте то што сами текстуришете материјале. Тако настале креације ближе су уметности. У ком односу су дизајн и уметност?

Дизајн је уметност.

■ Ваша венчаница одиграла је главну улогу у споту за песму „Лутка“ групе С.А.Р.С. Током АРЛЕММ арт фестивала публика ће такође моћи да види неке од Ваших модела. Како се слажу музика и мода?

Музика и мода су нераздвојиви у индустрији забаве и рекла бих да се могу спојити у савршен склад.

■ Може ли се имати добар стил без много новца и фирмиране гардеробе? Шта је по Вашем мишљењу добро стилизована особа?

Стил није ствар новца или дизајнерске одеће, стил је део личности. Добро стилизована особа је неко ко има развијену свест о свом изгледу.

Бити део тима велике покретачке енергије

Креирајући уметност покретним сликама, настају кадрови за памћење. Гледање видео снимака насталих током АРЛЕММ-а, за оне који су на било који начин учествовали у њему изазива осећај близак ономе који имамо када гледамо свој албум фотографија. Ти кадрови су асоцијације које и тако бивају употпуњене сећањима. Ово је само један од начина којима нам млади и талентовани визуелни уметник и инжењер мултимедије Иван Николић отвара врата једне другачије стварности.

Одакле је стигао „позив“ да се бавите овим послом?

Веома рано у мом животу привукла ме је фотографија. Кроз школовање и усавршавање истраживао сам и друге медије и спонтано је дошло до развоја „филмаџије“ у мени. Временски домен филма ми је омогућио нови вид изражавања и могућност да широј публици пренесем неку поруку.

Ко су били узори на Вашем уметничком путу?

Било је различитих људи који су утицали на мој развој као визуелног уметика и нису сви из света уметности. Немам класичне узоре, угледам се на свакога ко је бољи од мене у нечему.
Етика документаристе открива и његов избор теме за документарац.

Које су Ваши афинитети у избору прича за своје документарце?

Прича о нераскидивој вези човека и природе је сржнашег филма. На који год начин да се човек постави према природи, било као чувар или „уништитељ“, битно је да разумемо да и она може исто тако да се постави према нама. Битан чинилац нашег филма јесте време, зато што се Рзав налази пред великим променама и можда га нећемо још дуго гледати у оваквом издању.

Свако снимање и фотографисање је специфично и другачије. Пут у ново и неистражено увео Вас је и у причу сарадње на пројекту АРЛЕММ. Како је дошло до тога?

Са АРЛЕММ-ом делим исте идеје и сарадња је дошла природно. АРЛЕММ је манифестација од великог значаја за Ариље и моје је задовољство да будем део тима који има тако велику покретачку енергију.

Која је заједничка мисија АРЛЕММ-а и идеја коју Ви спроводите у дело?

Уметност доступна свима, јер мале средине немају довољно квалитетних садржаја ни за децу која треба да развијају своју уметност, нити за конзументе те уметности.

Шта мислиш да би публици било занимљиво понудити у виду документарног материјала о АРЛЕММ-у?

Приче о развоју деце учесника АРЛЕММ летње школе, њихово сазревање као људи, уметника и музичара треба да буде у фокусу публике као што је у фокусу АРЛЕММ-а. Документарна форма нам омогућава да њихове доживљаје изнесемо на велико платно и приближимо публици.
Један од главних мотива бављења овом врстом уметности је инспирација. Узбуђење, мрак, аплауз и излазак на сцену праћени су комуникацијом без речи. То су све тренуци у којима се припремаш за свој наступ из неког од углова.

Шта сте добили тиме што сте одлучили да будете сарадник на пројекту као што је АРЛЕММ?

Могућност да кроз тако значајну манифестацију помогнем развоју културе и уметности Ариља и региона и да својим деловањем као визуелног уметника допринесем разноврсности АРЛЕММ-а.

Шта ће, по Вашем мишљењу, омогућити спону између АРЛЕММ-а и публике у будућности?

Година јубилеја пројекта доноси пуно нових задатака и различитих садржаја које ћемо имати прилику да видимо.

УМЕТНИЧКИ КАРАВАН

Нови лист на вечном дрвету живота

Интервју са **Даницом Оташевић**, директором чачанског Дома културе

■ У претходним годинама, од када сте на челу Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис“, Чачак је обогаћен бројним културним садржајима. С обзиром да радите на различитим пројектима, који обједињују различите видове уметности, културе, стваралаштва ... шта је то што у свакој од ових области представља водиљу ка постављеном циљу?

Залуд не потрошити време које ти је дато, јер другог немаш. Свуда где могу трудим се да померим границу, посејем ново семе из кога ће да изникне млада биљка, можда за недељу, две, за месец, годину, деценију, али да цвета живот... Постоје људи градитељи и они други, рушитељи. Срећна сам што припадам онима који настоје да улепшају и обогате свет у коме живе, који су мостови између прошлости и традиције са садашношћу. Имам велику одговорност и према будућности, јер је веома важно шта ћемо оставити младим генерацијама. Какав је наш однос према прецима, тако ће нас видети и потомци.

Наследила сам као директор Градске библиотеке богату културну баштину коју Чачак има – Владислав Петковић Дис, Даница Марковић, Стеван Луковић, Брана Петровић, Бранко В.Радичевић, Александар Ристовић, да се задржим само на књижевним именима - и не смем да дозволим да на њу пада прашина, да чами у мраку. Дис је збирно име за богати културни дар који је Чачак као завичај ових песника дао српској поезији. Ако за моје време то вечно дрво живота порасте за једно коленце и добије барем један нови лист, вредело је...

■ Да ли видите могућност заједничке сарадње између пројекта АРЛЕММ и других пројеката на којима радите?

Увек сам спремна да са установом на чијем сам челу прихватим нове и различите идеје. Посебно ако потичу од младих људи. У младост треба улагати, треба је неговати, дати јој простора. То су они нови, зелени листови и цветови, нова снага и лепота. Библиотеке сажимају целокупно људско знање и отворене су према свим облицима стваралаштва. То радимо већ пола века кроз бројне конкурсе и програме за децу и младе у оквиру Дисових свечаности, афирмишемо талентоване, креативне, радознале... Знате да имамо конкурс за песнике који стварају на српском језику старости до 31. године, а немају објављену књигу поезије. Осим Дисове награде познатим писцима, стварамо нову генерацију која израста из конкурса за награду „Млади Дис“. Мало је оних који још подржавају анонимне ствараоце, а ми то свесрдно радимо. То је велика грешка, може нам се као друштву и народу вратити као бумеранг.

АРЛЕММ је нови изазов за нас и хвала вам што сте у нама препознали сарадника и партнера за померање граница. Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“ не болује од комплекса величине и не мери на вагу ко је позива на сарадњу, важна јој је добра идеја, свака позитивна и свежа акција. Уметнички караван који ће проћи кроз шест општина Западне Србије управо је то. Драго нам је што смо део ове манифестације чији епицентар је у Ариљу, богатији смо за једно лепо искуство. Од свакога можемо да научимо нешто ново и тога се не стидимо. Важно нам је да то можемо да пренесемо другима.

■ Шта је по Вашем мишљењу неопходно да би се изградило међусобно поверење и подршка при реализацији оваквих пројеката?

Искреност, добра намера, посвећеност култури... То се препозна одмах, тада се у пар речи све договори. Не морамо лично да се познајемо, потрошимо сате на празну причу. Треба обе стране да уложе све од себе и да заједнички поделе добит чија је мера осмех учесника и публике, нови звук, композиција, песма... Ми смо на истом задатку, градимо добро и лепо у човеку. Улепшавамо околину, а можда спасавамо и свет. Верујем да поезија и музика имају ту моћ. Бити инструмент у таквој мисији велика је привилегија. Да живи живот!

Лепота света око нас садржана је у онима који је препознају

Интервју с **Николом Смиљанићем**, директором ЈП „Културно-спортског центра - Чајетина“

Човек је одувек волео да чује лепу музику или види леп пејзаж. Потреба за душевним задовољством и естетским својом вредношћу надраста уживање у материјалном. Сваки напор који се уложи да би се створило нешто лепо бива награђен реализацијом саме идеје и постаје срсисходан. У очима публике проналазимо мотив за истрајност у ономе што радимо и задовољство нам је да то кроз фотографију, филм, музику... представимо. Лепота света око нас садржана је у онима који је препознају.

■ У понуди културно-уметничких догађаја у нашој земљи и богатству могућности које наше културно наслеђе пружа, издвајају се поједини регионални центри препознатљиви у овом смислу. Културно-спортски центар у Чајетини је свакако један од њих. Ви нам можете разоткрити тајну како остати препознатљив и уникатан?

Кроз анализу окружења и потреба корисника, нудимо програме који промовишу вредности отвореног друштва, на прави начин мире традиционалан и модеран приступ и посебан значај дају раду са млађим ауторима и публиком, у циљу опште културне едукације и дају допринос туристичкој понуди Златибора и подручја уопште.

Препознатљиви смо и уникатни по одржавању традиционалних културно-туристичких манифестација: Сабор трубача Западне Србије и смотра народног стваралаштва, Дечији фестивал „Деца међу нарцисима“, ликовна колонија „Трнава“. Организујемо и помажемо манифестације у руралним срединама, које су од посебног значаја за одржавање традиције културе и начина живљења на овим просторима: Сабор изворне народне песме „Без извора нема воде“ у Рожанству, „Пршутијада“‘ у Мачкату, „Ракијада‘“ у Шљивовици, „Ерски кабаре“ који ,,одржава жицу‘“ ерског златиборског хумора, затим „Сеоски вишебој“ у Јабланици са већ заборављеним сеоским надметањима.

■ На који начин сарађујете са пројектом АРЛЕММ?

У ширењу мисије о значају културе, као битном чиниоцу на овом подручју видимо АРЛЕММ у размени идеја о стручној и искуственој узајамној помоћи. „АРЛЕММ - Уметнички караван“ може на свој начин да се укључи и допринесе успешнијем одржавању наведених манифестација.

У сваком случају, заједничке активности кроз пројекте оваквог типа више ће допринети него појединачне. Шест општина и градова који су предвиђени да учествују у заједничком пројекту, сигурно имају своја појединачна културолошка наслеђа, али и небројена заједничка обележја Западне Србије. ЈП „Културно-спортски центар“ већ има традиционално добру сарадњу у области културе са Туристичком организацијом „Златибор‘“, библиотеком „Љубиша Р. Ђенић“ и школама са подручја Општине Чајетина.

Могућност да се слободно време потроши на садржајнији начин

Интервју с **Миланом Крунићем**, директором Дома културе Ивањица

Уметници, удружења која се баве културом и уметношћу, културне јавне установе... свесни су тога да је стварност одраз онога што сазнајемо „изнутра“. Будући да се реалност не покорава нашим жељама, једини начин да се стварност мења

јесте њено обогаћивање садржајима из света идеја - кроз уметничка дела. На том путу, пуном препрека, најпре се мора утицати на промене у културним навикама. Промоцијом квалитета културно-уметничког програма пружа се публици избор, а онај ко једном одабере праву уметност заувек остаје њена публика.

Ретки су периоди историје човечанства у којима су уметност и култура сматрани приоритетима. Из тог угла, промоција уметности делује као немогућ циљ. Међутим, Нушићијада, по којој Ивањица добија нови вид препознатљивости, доказује супротно. Реч је о веома посећеној манифестацији.

■ Како препознајете, у великом броју садржаја који се нуде, онај који је публици интересантан?

У великом броју садржаја који, истини за вољу, Србији не мањкају, визија, идеја и концепција коју АРЛЕММ има је препознатљива сама по себи и по свом садржају. Шареноликост садржаја (концерти, филм, изложбе) гарантује знатижељу и интересовање публике свих доба и узраста. Посебну чар представља и чињеница да су овај вид промоције културе замислили млади уметници. Уметничке радионице дају посебну драж овој манифестацији. Публици је посебно занимљиво то што има прилику да погледа програме у природи и да током њих ужива и у лепом времену. Можда је музички део посебно интересантан за публику и треба порадити на врхунским музичким садржајима.

■ Ваша идеја и визија сарадње са пројектом АРЛЕММ?

Наша визија у сарадњи с АРЛЕММ-ом превасходно се односи на наш могући допринос Вашој организацији на пољу културе. Свакако да и ми сматрамо да учешће младих треба да буде идеја водиља даљих програмских садржаја, како у области музике, тако и изложби, креативних радионица и других садржаја. Сарадња је веома успешно кренула у оквиру Нушићијаде и сматрамо да треба да се прошири не само на област изложби, већ и других садржаја. Свиђа нам се Ваша визија у оквиру културне сарадње и размене културних садржаја градова свих суседних Општина. Нарочито има добар одјек у публици и сматрамо да је то одличан начин успостављања свих других веза и односа на многим другим пољима (економија, спорт, привреда).

■ Колико овакви и слични пројекти, који промовишу културу и њене особености, могу допринети општој слици града и његовом бољем културном напретку?

Сваки културни догађај доприноси општем рејтингу града, нарочито у туристичком погледу, али и могућности да сами суграђани потроше своје слободно време на много садржајнији начин. Промоција културе и културних садржаја је мукотрпан посао, често са сизифовским исходом. Али, и поред тешке ситуације не смемо дозволити да нам култура и културни садржаји остану по страни као што се сада дешава (кад се у ову сврху издваја мало или нимало средстава). Овакви пројекти управо говоре у прилог чињеници да је то потребно у сваком граду, у сваком месту, јер промоција културе је и промоција народа. Оно што су нам оставили у залог наши старији да и ми наставимо, али и оставимо у аманет нашој деци.

■ У каквим активностима би Ваша порука и идеја о заједничкој сарадњи и подршци била садржана?

Обезбедити одрживост пројеката оваквог типа је тежак задатак. Циљ и заједничка мисија свих нас је да настојимо да култура постане подједнако доступна свима и да квалитетним садржајима публици представимо најбоље што имамо, а младим и талентованим људима обезбедимо могућност да се „боре" за своје место на животној позорници.

Култура је кључ живота

Разговор са **Слађаном Петровић Варагић**, директорком Културног центра Пожега

■ У претходним годинама, од када сте на челу Културног центра, Пожега је као град, обогаћена бројним културним садржајима. С обзиром да радите на различитим пројектима, који обједињују различите уметности, културу, филм, стваралаштво... шта је то што у свакој од ових области представља водиљу ка постављеном циљу?

Од 2009. године, у Културном центру Пожега настојимо да „отворимо" ову кућу за све области уметности, за сарадњу са широким „фронтом" удружења, асоцијација, уметника, педагога и младих, као и за све видове едукације на пољу културе и уметности. Културни центар Пожега, својим активностима настоји да буде активно жариште културног живота локалне заједнице, које организује, производи, дистрибуира и промовише културну и уметничку продукцију. Наша установа тежи да постане важна и видљива институција на културној мапи Србије и региона, па неким активностима и програмским целинама то и успевамо, а неке тек развијамо. Наш циљ свакако није да искључиво сервисирамо програме који нам долазе из већих центара, већ да иницирамо и градимо локалну сцену, и из тог разлога настојимо да континуирано сагледавамо и истражујемо локалне креативне потенцијале и да им пружамо подршку и простор за презентовање. Такође, рад са публиком је изузетно важан, као и рад на грађењу нове тј. будуће публике.

Идеја водиља која обједињује све програме и активности Културног центра Пожега може се сагледати у настојању да створимо погодне услове за реализацију културних активности и развој уметничке продукције. Као што, најчешће, политичари говоре о својим активностима као процесима стварања „погодне климе за долазак инвеститора", тако и поливалентна установа културе какав је наш Центар, у оваквим срединама каква је Пожега, има важну улогу у „стварању погодне климе" за уметничку продукцију, за сарадњу и партнерства на регионалним и међународним пројектима, за успостављање перманентне едукације деце и младих, за промоцију саме локалне заједнице итд.

■ Да ли видите могућност заједничке сарадње између пројекта АРЛЕММ и других пројеката на којима радите?

АРЛЕММ је један посебан пројекат, који се из године у годину све више развија и ове године и Пожега има ту привилегију да учествује у АРЛЕММ-у. Посебно се надамо да ће се ова сарадња у будућности још више учврстити и развијати, јер постоји низ активности Културног центра Пожега и саме Општине Пожега у оквиру којих се може успоставити значајнија сарадња са АРЛЕММ-ом. Једна од тих активности је на пример Музичка манифестација „Пожешки нови тонови - ПОНТОН", у оквиру које се сваке године одржава концерт „Они долазе" као ревија музичких талената из Пожеге, тј. деце из Пожеге који су ученици музичких школа у окружењу. Такође, наша локална самоуправа у овој 2014. години планира, у сарадњи са Музичком школом „Војислав Лале Стефановић" из Ужица, отварање издвојеног одељења ове музичке школе у Пожеги.

Практично простор за рад школе је оспособљен у адаптираном делу бившег Дома војске, а локална самоуправа је предузела даље кораке на финализацији овог посла, па се надамо да нас 1. септембра ове године чека отварање музичке школе у Пожеги и тада ће бити још више разлога за сарадњу са АРЛЕММ-ом. Такође, и у оквиру пројеката и активности из области филмске, или ликовне уметности, који се реализују у Пожеги, има простора за сарадњу са АРЛЕММ-ом.

Да ли сте до сада имали прилику да радите на неком сличном пројекту?

Моје лично искуство најбогатије је на пољу ликовне и филмске уметности, а нарочито у организацији Међународног студентског филмског кампа „Интеракција" који реализује Независни филмски центар „Филмарт" из Пожеге чији сам члан од 2006. године. Постоје бројне сличности између АРЛЕММ-а и „Интеракције", с тим што је код „Интеракције" фокус на филмској уметности и циљна група су студенти филмских академија из целог света. Међутим, оба пројекта деле исте вредности и имају сличне мисије на пољу децентрализације културе, популаризације уметности, размене знања и искустава код младих итд.

Колико би једна оваква заједничка активност имала утицаја на реализацију наших даљих планова? Шта је по Вашем мишљењу неопходно да би се изградило међусобно поверење и подршка при реализацији оваквих пројеката?

Најпре, свако од партнера сагледа и анализира претходне активности и резултате онога са ким започиње сарадњу. У том смислу, на основу онога што је АРЛЕММ до сада урадио за Ариље, за младе музичке таленте и за културу нашег краја, више је него довољно да можемо бити сигурни да нас очекује сарадња са озбиљним и одговорним партнером који овај пројекат реализује са пуно љубави, креативности, али и предузимљивости. Наше је да одговоримо адекватно, да изградимо поверење, а касније ће се сарадња сигурно још више ширити.

Наш заједнички задатак јесте да помогнемо да се пројекати који промовишу културу и уметност, у сваком облику развијају, а њихова традиција што дуже траје. Улагањем у један овакав пројекат мислимо на будућност и нове генерације које тек треба да стекну навику да су уметност и култура нешто што се чува, воли и у чему се ужива, јер култура је кључ живота.

„АРЛЕММ - уметнички караван" завређује пажњу свих грађана

Разговор са **Миланом Папићем**, организатором друштвених делатности у Градском културном центру у Ужицу

Култура и уметност, као појмови, нераскидиво су повезани, мада је пракса често показивала да је другачије. Културни и уметнички „радници" сарађују на превазилажењу тешкоћа на заједничком путу. Њихово постојање да се осмисли само у односу на посетиоце, „примаоце" уметничких дела, јер уметничко дело подједнако не постоји без ствараоца и свог реципијента.

Пројекат АРЛЕММ-а у ком смо постали сарадници у основи има идеју да уметност крене у сусрет публици. Једна од станица на којој ће „АРЛЕММ уметнички караван" примити путнике је, уз подршку Ваше установе, постало и Ужице. Какав је Ваш поглед на ову мисију и њен значај за друштво?

Имати мишљење о ширењу културне мисије је неопходан, неизоставан и надасве обавезан ако желимо да сачувамо своју традицију, побољшамо и унапредимо свест о култури, како самих себе, тако и у читавом друштву. Став у ширењу мисије о култури и Градског културног центра Ужице је изузетно позитиван, али недовољан за спровођење свих културних делатности.

На којим се све пољима може деловати како би се број културних догађаја увећавао?

Лично мислим да је то узајамна сарадња са свим институцијама културе, како у граду, тако и у региону и у целој републици. Заједничке акције доприносе размени идеја и искустава. Оно што добијамо као повратну информацију о успеху одрживости манифестација из области културе јесте и број посетилаца који прате оваква дешавања и постају радо виђени гости на оваквим скуповима. То се постиже сарадњом са бројним институцијама које промовишу културу и укључене су у спровођење њених циљева.

Који циљеви ће бити остварени кроз сарадњу са пројектом АРЛЕММ?

Циљеви сарадње са пројектом АРЛЕММ су ширење културе и повећање броја културних догађаја. Градски културни центар Ужице ће помоћи колико може реализацију пројекта АРЛЕММ, јер се он и односи на наш регион и Западну Србију.

На који начин ће међусобна сарадња допринети ширењу мисије о значају и вредности културних садржаја?

Међусобна сарадња подразумева излажење у сусрет културних установа једних према другима у погледу културних догађаја: остваривање контаката, упознавање организатора, извођача и, као најбитније, дружење и размена идеја о ширењу културне делатности на свим пољима.

Зашто је важно посетити изложбу на отвореном која ће бити представљена под називом „АРЛЕММ - уметнички караван" у Вашем граду?

Изложба „АРЛЕММ - уметнички караван" одржава се први пут у Ужицу, па самим тим завређује пажњу свих грађана, будућих посетилаца, а сама чињеница да је овај пројекат замишљен на јавним површинама омогућава посећеност и онима који су мање заинтересовани за културне манифестације.

Уметност брише разлике

Фирма „Атлантида" бави се производњом веша за децу и одрасле и у тој области послује већ 10 година. Производи ове фирме израђују се од квалитетних памучних материјала, са жељом да се купцима понуде квалитетни производи по приступачним ценама.

Власник фирме „Атлантида", Марко Цветић одлучио је да подржи реализацију племенитих идеја АРЛЕММ-а, јер у томе види начин да се млади укључе у токове културе.

Као приватни предузетник из Ариља осетили сте потребу да подржите АРЛЕММ манифестацију. Због чега је овај пројекат важан за нашу средину?

Морамо да користимо сваку прилику да нам буде боље. Потенцијално решење за проблем тренда да млади слободно време проводе пасивно је њихова активна укљученост у културни живот. Енергија младих треба да постоји, и надам се новим именима чији ће ентузијазам бити део ове манифестације.

Ове године се одржава и 2. по реду АРЛЕММ арт фестивал на чијој ће позорници наступити домаће и стране звезде уметничке музике. Захваљујући донаторима публика ће имати задовољство да прати музички програм бесплатно. Један од тих донатора сте и Ви. С колико права се донатори могу осећати поносно што њихов град током овог фестивала постаје републички културни центар?

Култура је начин живота, како прелазимо улицу, како се понашамо у друштву, али и позоришна представа, филм, концерт... Веома је важно понудити овом граду и такве садржаје. Кроз учешће

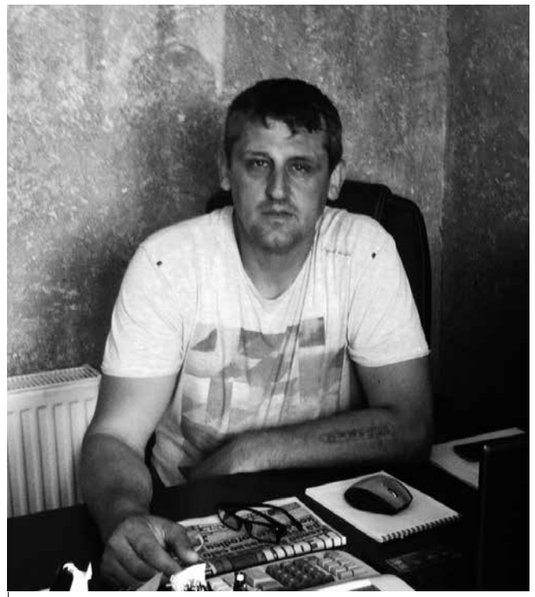

уметника у овом пројекту бришу се оштре поделе у врсти музике коју млади слушају, па врло често наклоност једном музичком жанру никако не искључује и неки други, потпуно другачији.

О повољном деловању АРЛЕММ-а на туризам у Ариљу многи су говорили. Може ли привреда осетити неки вид користи од овог пројекта?

Наравно, туризам представља значајну привредну делатност, али је тај потенцијал скромно искоришћен. Овај пројекат може имати моћ да поспеши економски развој и постоје сигурно модели који су применљиви да се то и оствари.

Република Србија
Министарство културе, информатике и информационог друштва

Општина Ариље

Narodna Biblioteka Arilje
polivalentna ustanova kulture

Будите и ви део уметности

АРЛЕММ арт фестивал

Ариље 01.-03. август 2014.

Посебну захвалност дугујемо: Ивану Попову и AvantGuarde design studio, Весни Грбовић и пријатељима АРЛЕММ-а у САД, Бранкици Виторовић, Марку Стојковићу, Дејану Стојилковићу, Наталији Жаби, Ивану Николићу, Марији Ковачини, Браниславу Ћирићу , Ненаду Бркићуи Дубравки Матовић

Vesna Grbović
i prijatelji ARLEMM-a u S.A.D.

Dr. Andrea DeLeo,
Laurence Kaplan,
Dr. Obrad Kokanović,
Dr. Lila Kalinich, Julie Tripal,
Gigi Bulser,
Gregory D. Vuksich,
Desko Nikitović,
Susan Aurinko

KLIK · RTV GOLOLIJA · ТВ ПОЖЕГА · RADIO · 39

ASTRA ELEKTRO · extremeintimo · avantguarde · Reklame · СТЕФАН · Hamedorea · Matis · Orvica

Mlinarev San · Putevi · Pro&Anac · CP COMPUTER · STETEX Arilje · art grafix · INM profiled plates · Imravica · ЗЛАТИБОРАЦ · ATLANTIDA